

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Vännilä Päivi

Kehittämishanke

Uudistuva yliopisto

Tampereen yliopiston toimijoiden ajatuksia koulutuksen uudistuksesta

Työn ohjaaja: Kaarina Ranne
Tampere 2/2010

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Vännilä, Päivi

Uudistuva yliopisto Tampereen yliopiston toimijoiden ajatuksia koulutuksen uudistuksesta
60 sivua + 2 liitesivua

Helmikuu 2010

Työn ohjaaja Kaarina Ranne

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopistossa on alettu suuntautua kohti koulutusohjelmia. Muutoksella halutaan irtautua nykyisistä pääaineveitoisista ohjelmista. Myös hakukohteiden määrää halutaan karsia nykyisestä 52:sta.

Muutos lähti liikkeelle Tampereen yliopiston uusimmasta strategiaprozessista. Yliopiston hallitus sai helmikuussa 2010 käsiteltäväkseen uuden suunnitelman, joka sisälsi koulutusohjelmien toteuttamismahdollisuuden.

Uuden koulutuksen järjestämismallin toivotaan edistävän muiden muassa opetussuunnittelutyötä osaamisperusteiseen suuntaan, opettajan ja opiskelijan välistä pedagogista suhdetta, johtamista ja opintojen edistymistä tavoiteajoissa. Näin toivoivat ainakin tätä kehittämistyötä varten haastatellut opiskelijoiden edustaja, opetuksesta vastaava vararehtori, opetuksen kehittämispäällikkö ja tietojärjestelmäpäällikkö. Laitosten edustajien haastatteluista puolestaan välittyi lievä hämmennys koko koulutusohjelma-työtä kohtaan. Selkeästi haastatellut olivat asiasta kiinnostuneita, mutta osapuolet olivat eritasoisesti yliopistotason muutoksesta informoituja. Osa laitoksista on vasta järjestämässä koulutusmalliaan uusiksi, osassa on jo otettu sisään oman koulutusohjelman mukaisesti opiskelijoita. Epäyhtenäisyyttä vahvistaa lisäksi laitosten vahva ja itsenäinen asema Tampereen yliopistossa.

Koulutusohjelmat on tarkoitus ottaa käyttöön Tampereen yliopistossa 1.8.2012 ja schoolit jo 1.1.2012. Schooleja olisi noin kymmenen kappaletta. Jokaisessa schoolissa olisi 1-3 koulutusohjelmaa. Optio olisi, että eri schoolien rajoista huolimatta niillä voisi olla myös yhteisiä koulutusohjelmia. Koulutusohjelmat olisivat schoolien sisällä, eivät organisatorisesti esimerkiksi alapuolella.

Uudessa mallissa halutaan muutoksia kolmeen keskeiseen asiaan. Näistä ensimmäinen on se, että nykyisin toimintaa on pieninä yksikköinä. Toiseksi nykyisin opetuksessa ja johtamisessa esiintyy tavatonta kirjoa. Kolmanneksi opiskelijat etenevät uudessa mallissa nykyistä sujuvammin opinnoissaan ja voivat halutessaan valmistua normiajassa. Uusi malli karsii opetuksen päällekkäisyyttä. Koulutuksen suunnitelmallisuus lisääntyy. Kontaktiope- tuksen määrää voidaan jopa lisätä.

Asiasanat: Koulutusohjelma, tutkinto-ohjelma, Tampereen yliopisto, opetusministeriö

Sisällysluettelo

1. Johdanto	5
2. Tutkijan oman roolin paikantaminen	9
3. Tampereen yliopiston tehtävät	11
3.1 Tampereen yliopiston lakisääteiset tehtävät.....	11
3.2 Tampereen yliopisto lukuina.....	12
3.3 Tampereen yliopisto kehittyi Yhteiskunnallisesta Korkeakoulusta.....	14
3.4 Opetusneuvoston rooli ja tehtävät.....	15
4. Bolognan prosessi	17
4.1 Tampereen yliopisto ja Bolognan prosessi	18
4.2 Tampereen yliopistossa koulutusrakennetta selkeytetään.....	20
5. Vuoropuhelussa laadukasta koulutusta	23
5.1 Innovatiivisuus läsnä kehittämistyössä	25
5.2 Kilpailussa menestymisessä edellytetään vastavuoroisuutta	26
5.3 Itsearviointi yliopistoyhteisössä	27
6. Koulutuksen laadulla on tekijänsä	30
7. Koulutusohjelmien tulon vaikutus yliopistoyhteisöön.....	32
8. Tampereen yliopiston asiantuntijoiden haastattelujen tuloksia	36
8.1. Hakukohteiden määrä nykyään runsas.....	36
8.1.1 Ideaalin koulutusohjelman tunnusmerkit	37
8.1.2 Toteutuvan koulutusohjelman tunnusmerkit.....	38
8.2 Uusi tapa järjestää koulutus	39
8.3 Nykyisenkaltaisen ja uudenlaisen koulutuksen järjestämisen erot	41
8.4 Malli koulutusohjelmien toteutukseen yliopistossa	42
8.5 Parannuksia nykyiseen tapaan järjestää koulutus	43
8.6 Osaamisperusteisuus opetussuunnitelmiin.....	44
8.7 Tarvittavat toimet todellisen muutoksen aikaansaamiseksi	45
9. Yhden laitoksen tahti eroaa toisen tahdistä.....	48
9.1 Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos.....	48
9.2 Kieli- ja käännöstieteiden laitos	49
9.3 Terveystieteen laitos.....	50
10. Yhteenveto	52

Lähdeluettelo:.....	55
Liitteet	61
Liite 1. Teemahaastattelun kysymykset	61
Liite 2. Sähköpostihaastattelun kysymykset	62

1. Johdanto

Yliopisto-opetuksen perustehtävä on opiskelijoiden oppimisen ja kehityksen tukeminen, elinikäisen oppimisen käynnistäminen. Tehtävä on haasteellinen. Koulutuksen on oltava moniäänistä, jotta se opettaa kyseenalaistamaan vallitsevat totuudet. Koulutuksessa on luotava yhteisiä visioita ja missioita, löydettävä uusia välineitä ja tarvittaessa muutettava jopa perinteistä työnjakoa. Muutokseen on pyrittävä koko yhteisön voimin. Siten mahdollistuu myös opetushenkilöstön oppiminen. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 57.)

Mutta mikä siis on yliopiston perustehtävä? Kehittämistehtävää varten haastateltu opiskelija halusi haastattelun aikana korostaa, että yliopiston pitää olla yhteiskuntaan, yhteisöön ja aikuisuuteen kasvamiseen tukena. Yliopiston lakisääteiset tehtävät ovat opetuksen ja tutkimuksen järjestäminen sekä yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Tämä Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun kehittämishanke keskittyy nimenomaan Tampereen yliopiston opetustehtävän tarkasteluun.

Opetustehtävää lähestytään uudistustyön eli koulutusohjelma-hankkeen kautta. Tätä kirjoitettaessa Tampereen yliopiston strategia oli vasta menossa Tampereen yliopiston hallituksen helmikuun 2010 käsittelyyn. Maaliskuussa strategian oli tarkoitus olla opetusministeriön arvioitavana. Koulutusohjelma-uudistus on yksi osa strategiatyötä.

Yliopistot kilpailevat hyvistä opiskelijoista. Mutta ikäluokat pienenevät samaan aikaan. Ja yliopistoihin on kehittynyt massoittumisilmiö. On aikamoinen haaste yliopistolle kouluttaa valmistumisen jälkeen ammattiin sijoittuvia asiantuntijoita siten, että opiskelun aikana on mahdollisuus tehdä tarkentavia valintoja mielenkiinnon mukaan. Samaan aikaan laadukasta koulutusta olisi pystyttävä järjestämään pienentyvin resurssein. Lisäksi opettajien olisi oltava pedagogisesti taitavia ja opiskelijoiden olisi hallittava opiskelutaidot.

Vuoden alusta voimaan tullut yliopistouudistus tarjoaa nivelkohdan uudistuksille hallinnossa ja koulutusohjelmien tulolle muun muassa Tampereen yliopistossa. Näin käy, jos strategiaryhmän suunnitelmat toteutuvat. Strategiaryhmän raportissa listataan kriittisiä toimenpi-

teitä koulutuksen uudistamiseksi. Näitä ovat muun muassa heikkojen maisteriohjelmien lopettaminen, opiskelijavalinnan hakukohteiden karsiminen ja laaja-alaisten kandiohjelmien käyttöönotto. (Aamulehti 2.1.2010.) Heikoilla maisteriohjelmilla voidaan ajatella tässä yhteydessä tarkoitettavan opiskelijoiden kannalta ei-suosittuja maisteriohjelmiä.

Tampereen yliopiston rehtori Kaija Holli muistuttaa Aamulehdessä (2.1.2010), että Tampereen yliopistossa on 52 hakukohdetta ja yli 40 maisteriohjelmaa. Siinä on hänen mukaansa ehdottomasti liikaa. Päätöksiä koulutusohjelmien lopettamisesta ei ole kuitenkaan vielä tehty. Yliopisto karsii uudistuksen yhteydessä myös eri tulosyksiköiden määrää. Tavoitteena on supistaa toimintaa 42 laitoksesta enintään 20 tulosyksikköön ja karsia päällekkäisiä hallintotoita. Tutkintojen määrää yliopisto ei ole karsimassa, koska opetusministeriö säätelee niiden määrää.

Tampereen yliopiston tavoitteena on uuden strategian mukaisesti eurooppalaisen huippuyliopiston asema. (Aamulehti 2.1.2010.) Strategia-asiakirjassa todetaan, että Tampereen yliopisto haluaa olla tutkimuksessa eurooppalaista huippua muutamalla avainalalla (Markku Ihosen haastattelu 3.2.2010).

Kandiopetuksen karsimisen jälkeen Tampereen yliopistossa aiotaan aloittaa laajapohjaisia koulutusohjelmia, joista on suuntautumisvaihtoehdot maisteriohjelmiin. Esimerkiksi sosiaalitieteissä on useita rinnakkaisia koulutusohjelmia, joista on tarkoitus tehdä yksi yhteinen kandivaihe. Kaikkien uusien kandiohjelmien on tarkoitus olla voimassa vuonna 2012. Rehtori Kaija Hollin mukaan opiskelijan ei tarvitse kuin vasta kandivaiheen lopulla päättää, mihin hän suuntautuu maisterivaiheessa (Aamulehti 2.1.2010).

Opiskelijoita edustavan Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan (Tamy) puheenjohtaja Kaisa Myllylä pitää päällekkäisten koulutusohjelmien yhdistämistä ja elinkelvottomien maisteriohjelmien lopettamista järkevänä. Myös yliopiston strategiatyöryhmän opiskelijaedustaja Mirva Tossavainen kannattaa muutoksia. Hän toteaa: ”Opiskelijoiden kannalta on vastuullista, että saadaan sellaisia koulutusohjelmia, joista voi työllistyä (Aamulehti 2.1.2010).”

Tampereen suuntainen muutos on edessä myös muissa yliopistoissa. Kuopion ja Joensuun yliopistot yhdistäneessä Itä-Suomen yliopistossa on jo lopetettu kansantaloustieteen ja paikallistalouden koulutusohjelmat. Muutospaineita on myös esimerkiksi Helsingin yliopistossa. (Aamulehti 2.1.2010.)

Kehittämistehtävässä ei pyritty yleistettävyyteen, vaan kuvailuun. Kuvailu saatiin aikaan prosessinomaisesti. Ensin tapasin opetuksen kehittämisspäällikön Markku Ihosen ja tämän jälkeen pyysin mukaan Markku Ihosen kanssa yhdessä työtä varten valitut haastateltavat. Haastateltavat voidaan jakaa kahteen ryhmään: teemahaastatteluun osallistuneet ja niin sanotut tausta-asiantuntijat. Käytin materiaalina myös kirjallisia lähteitä, joiden avulla valitsin itsenäisesti työn viitekehyksen. Prosessinomaisuuteen kuuluvat niin sanotut välikeskusteluni asiantuntijoiden kanssa kehittämishankkeen edistyessä ja loppupalautteen hyödyntäminen koulutusohjelmiin liittyvän uudistushankkeen kuvailussa ennen opponointia.

Kehittämishankkeen tutkimuskysymyksinä olivat: Millainen vaikutus koulutusohjelmien tulolla on Tampereen yliopistossa muiden muassa sen hallinnon rakenteellisiin ja opetuksen pedagogisiin valintoihin? Mitkä tekijät edistävät ja mitkä estävät koulutusohjelmien käyttöönottoa?

Teemahaastattelua varten valitsin haastateltaviksi opiskelijoiden edustajan Virve Valtosen (Tamy, toinen hallituksen koulutuspoliittisista vastaavista), vararehtori Harri Melinin, tietojärjestelmäpäällikkö Sami Hautakankaan Opinto- ja kansainvälisten asioiden osastolta sekä Markku Ihosen. Haastattelin heidät kasvokkain marraskuussa 2009. Lisäksi valitsin sähköpostihaastattelua varten neljän laitoksen edustajat, joille soitin ensin ja kysyin, ovatko he valmiita vastaamaan sähköpostitse lähetettäviin kysymyksiin. Kolmen laitoksen eli informaatiotieteiden ja interaktiivisen median, kieli- ja käännöstieteiden sekä terveystieteen laitoksen edustajat vastasivat joulukuun 2009 aikana. Taustahaastateltavana oli OTUKE:sta eli Opetuksen ja tutkimuksen kehittämissyksiköstä suunnittelija Mari Käki, jonka haastattelin ensitapaamisen aikana ja myöhemmin haastateltava vielä täydensi ajatuksiaan lähettämässään sähköpostissa. Taustahaastateltaviin kuului lisäksi muiden muassa projektipäällikkö Pirjo Rauhala hallintokeskuksesta.

Olin koulutusohjelma-keskustelussa kirjaajana ja asiantuntijoiden rinnalla tekemässä kuvausta tapahtumista. Minulla ei ole ollut aktiivista kehittäjän roolia vaan pikemminkin havainnoijan, tarkkailijan, rooli. Kuvasin muutosvaiheen eli ne näkemykset, mitä tuli esiin asiantuntijoiden haastatteluista.

Kehittämistehtävässä halutaan ilmentää Tampereen yliopiston koulutusjärjestelmään liittyvää uudistushanketta eri toimijoiden näkökulmista. Perusteluna tälle tavoitteelle ovat vain ne muutamat haastattelut, joihin tämä kehittämishanke perustuu.

Tampereen yliopistossa on alettu kehittää koulutusohjelmia nykyisten pääaineveitoisten koulutusten sijaan. Uusin keskustelu erityisesti Tampereen yliopiston opetusneuvostossa käyttää koulutusohjelmista nimitystä ”tutkinto-ohjelmat”, mutta tässä kehittämistehtävässä käytetään selvyuden ja johdonmukaisuuden takia edelleen nimitystä ”koulutusohjelma”.

Koulutusohjelma ja tutkinto-ohjelma ovat lähes samansisältöisen käsitteen eri nimityksiä. Koulutusohjelman tarkka merkitys lähtee tutkintoasetuksesta: ”Alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää oppiainepohjaisesti tai koulutusohjelmina”. Koulutusohjelma on siis tutkinnon järjestämisen muoto, jota vastaa tutkinnon rakenne. Yleisterminä voidaan hallinnollisissa yhteyksissä käyttää ”tutkinto-ohjelmaa”, joka on valtakunnallisissa opetustietomäärityksissä sovittu kattamaan molemmat vaihtoehdot. Koulutusohjelmassa tulee olla kaikille opiskelijoille yhteisiä opintoja vähintäänkin perusopinnot, joista kaikki opiskelijat saavat saman kokonaismerkinnän osaksi tutkintoaan. Opintokokonaisuudet ovat koulutusohjelman perus-, aine- ja syventäviä opintoja, joista myös sivuaineopiskelijat saavat kokonaismerkinnän. Tällöin ei ole enää mahdollista saada erikseen kokonaismerkintää tietyistä yksittäisistä oppiaineista, jota koulutusohjelman opintokokonaisuus sisältää. Voidaan ajatella myös, että koulutusohjelmassa on kyse opetus- ja hallintorakenteiden uudistamisesta. Tämä on koulutusohjelma-työn vähimmäismääritelmä. Koulutusohjelma-uudistus sisältää totta kai myös pedagogisen näkökulman.

2. Tutkijan oman roolin paikantaminen

Työskentelin syyskuun alusta joulukuun loppuun vuonna 2009 Tampereen yliopiston tiedotusyksikössä tiedottajana vailla opetusvelvollisuutta. Tiedotustyöhön kuului paljon tutkimusaiheita, muttei käytännössä lainkaan opetusalan aiheita. Tämä on varsin tyypillistä viestintäyksikössä, jossa tiedotetaan pääosin tutkimuksen alalta. Samaan aikaan nousi kuitenkin siis pintaan tarve aloittaa Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun opettajaopintoihin liittyvä lopputyö, kehittämistehtävä.

Lokakuun 12. päivä vuonna 2009 tapasin opetuksen kehittämisspäällikkön Markku Ihosen Tampereen yliopiston Opetuksen ja tutkimuksen kehittämissyksiköstä (OTUKE) ensimmäisen kerran. Ensin hahmottelimme noin kymmenen mahdollista kehittämishankkeen aihetta. Neuvottelujen jälkeen, tarkalleen ottaen 26.10.2009, päädyimme lopulta nyt toteutettuun aiheeseen.

Säännöllisiä tapaamisia jatkettiin. Vähitellen Markku Ihonen auttoi minua hahmottamaan myös haastateltavia sekä sitä, mitä heiltä kannattaisi kysyä. Markku Ihosen asiantuntijan rooli sisältökysymyksissä oli ratkaiseva.

Kehittämishankkeen tekijänä roolini oli hankkeen aikana tarkkailija, muistiinkirjaaja - ehkä jossain määrin arvioijakin. Havainnointia toteutin esimerkiksi osallistuessani Tampereen yliopiston opetusneuvoston kokoukseen 18.1.2010. Kokouksessa valmisteltiin yliopiston strategiaa liittyen koulutusohjelmiin.

Opetuksen asiantuntijan rooliin taitoni eivät yltäneet. Oppimisprosessin aikana minulla syntyi kuitenkin oivallinen käsitys siitä, millainen hallinnollinen, pedagoginen ja poliittinen pyörremyrsky koulutusohjelmien luomiseen Tampereen yliopistossa liittyy.

Kehittämishankkeessa voidaan puhua kehittämistoiminnan tutkimuksesta. Tällä tarkoitetaan sellaista tutkimusta, jossa kehittämistoiminta tai kehittäjät ovat tutkimuskohteina. Tutkimuksellisesta kehittämisestä ja kehittävästä tutkimuksesta poiketen kehittämistoiminnan

tutkimus ei välttämättä pyri konkreettiseen kehittämiseen, vaan tavoitteena on tuottaa kehittämistoimintaa koskevaa tutkimustietoa. (Toikko & Rantanen 2009, 22.)

3. Tampereen yliopiston tehtävät

Seuraavissa luvuissa kerrotaan tiivistetysti yliopiston tehtävät ja kuvaillaan Tampereen yliopistoa lukujen valossa. Tarkoituksena on hyvin tiivistetysti antaa käsitys siitä, millaiset lait ja asetukset ohjaavat Tampereen yliopiston toimintaa. Kolmosluvussa kuvaillaan tiivistetysti myös Tampereen yliopiston kehitystä Yhteiskunnallisesta Korkeakoulusta yliopistoksi. Opetusneuvoston roolia ja tehtävää tarkastellaan erikseen.

3.1 Tampereen yliopiston lakisääteiset tehtävät

Yliopistoja koskeva lainsäädäntö on uudistettu 1.1.2010 voimaan tulleen yliopistouudistuksen yhteydessä. Yliopistoista säädetään yliopistolaissa ja yliopistoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa. Lisäksi toimintaa säätelevät muiden muassa valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista ja asetus korkeakoulututkintojen järjestelmästä. (Yliopistoja koskevat lait ja säädökset.)

Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee edistää elinikäistä oppimista, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (Yliopistolaki 558/2009, 2§.)

Yliopistolaissa säädetään tutkinnoista, muusta koulutuksesta sekä tutkintorakenteesta seuraavasti (ks. myös Opetusministeriön asetus yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä, yliopistojen koulutusohjelmista ja erikoistumiskoulutuksista 2005): Yliopistoissa voidaan suorittaa alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä tieteellisiä, taiteellisia ja ammatillisia jatkotutkintoja. Yliopistot voivat järjestää myös täydennyskoulutusta ja avointa yliopisto-opetusta. (Yliopistolaki 558/2009, 7§.)

Ylempi korkeakoulututkinto suoritetaan alemman korkeakoulututkinnon tai sitä vastaavan koulutuksen jälkeen. Ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää valtioneuvoston asetuksella säädettävillä aloilla myös siten, että koulutukseen ei kuulu alempaa korkeakoulututkintoa, jos se on tarkoituksenmukaista koulutusalaan liittyvien ammatillisten vaatimusten kannalta. Tieteellinen, taiteellinen ja ammatillinen jatkotutkinto suoritetaan ylempään korkeakoulututkinnon tai sitä tasoltaan vastaavan koulutuksen jälkeen. (Yliopistolaki 558/2009, 7§.)

Yliopistoissa suoritettavista tutkinnoista, tutkintojen tavoitteista, opintojen rakenteesta ja muista opintojen perusteista sekä siitä, mitä tutkintoja kussakin yliopistossa voidaan suorittaa (*koulutusvastuu*), säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Yliopistoissa suoritettavien korkeakoulututkintojen asemasta korkeakoulututkintojen järjestelmässä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Koulutusvastuun tarkemmasta jakautumisesta yliopistojen kesken, erikoistumiskoulutusten aloista ja koulutusohjelmista sekä siitä, mitä erikoistumiskoulutusten aloja ja koulutusohjelmia kussakin yliopistossa on, säädetään yliopiston esityksestä opetusministeriön asetuksella. (Yliopistolaki 558/2009, 7§.)

Alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää op-piainepohjaisesti tai koulutusohjelminä. Ylempään korkeakoulututkintoon johtava alempaan korkeakoulututkintoon tai sitä tasoltaan vastaavaan koulutukseen pohjautuva koulutus voidaan järjestää myös koulutusohjelmiana, johon on erillinen valinta. Korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää myös kansainvälisenä yhteistyönä. (Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista 2004, 3§.)

3.2 Tampereen yliopisto lukuina

Tampereen yliopistoon tuli uusia hakemuksia vuonna 2008 yhteensä 18 087. Valintakokeisiin osallistui 12 045. Hyväksytyjä oli 2 273. Uusia opiskelijoita oli 1 530. Tutkinto-opiskelijoita oli yhteensä 14 626. (Tampereen yliopisto vuonna 2008; Kota-tietokanta.)

Suomalaisyliopistoihin kalenterivuonna 2009 hakeneita oli yhteensä 80 955. Tampereen yliopistoon hakeneita vuonna 2009 oli yhteensä 16 515. (Laila Purasen puhelinhaastattelu 11.12.2009.)

Tampereen yliopiston hakijamäärät ovat erittäin hyvät verrattuna muihin monialaisiin yliopistoihin. Tampereen yliopistoon riittää runsaasti hakijoita. Esimerkiksi vuonna 2009 oli kahdeksan hakijaa paikkaa kohti, kun aiemmin määrä on ollut kuusi hakijaa avointa paikkaa kohti. (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009.)

Tampereen yliopistossa on koko vuoden 2009 aikaa, joulukuun 10. päivään mennessä suoritettu 722 alemmaa korkeakoulututkintoa ja 717 ylempää korkeakoulututkintoa eli maisterin tutkintoa. Tohtoreita on valmistunut samana ajanjaksona sata (Tampereen yliopiston tiedote 11.12.2009). Vuonna 2008 valmistui 1993 maisteria ja vuonna 2009 yhteensä 784. Vuonna 2006 valmistui 1067 maisteria ja vuonna 2007 yhteensä 1093. Keskimäärin Tampereen yliopistosta valmistuu vuodessa 1060-1070 maisteria. Tutkinnonuudistus aiheutti sen, että vuonna 2008 valmistui maistereita ennätyksellisen paljon ja seuraavana vuonna sitten selkeästi vähemmän. (Pia Paulamäen haastattelu 5.2.2010.)

Tampereen yliopisto on monialainen yliopisto, jolla on laaja ja avoin opetustarjonta sekä hyvät yhteydet niin muihin kotimaisiin kuin ulkomaisiinkin yliopistoihin. Yliopistossa on kuusi tiedekuntaa: humanistinen, informaatiotieteiden, kasvatustieteiden, kauppa- ja hallintotieteiden, lääketieteellinen sekä yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopistossa voi suorittaa alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä tieteellisiä ja ammatillisia jatkotutkintoja. Opiskelijat suorittavat ensin kandidaatin tutkinnon, jonka laajuus on 180 opintopistettä. Tämän jälkeen he suorittavat maisterin tutkinnon, joka on laajuudeltaan 120 opintopistettä. Lääketieteelliset tutkinnot poikkeavat tästä kaksiportaisesta mallista. Opiskelijavalinnassa kaikki opiskelijat valitaan yleensä sekä alempaan eli kandidaatin tutkintoon että ylempään korkeakoulututkintoon eli maisterin tutkintoon. Tampereen yliopistossa on vapaa sivuaineoikeus, mikä tarkoittaa, että Tampereen yliopistossa sivuaineita voi joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta opiskella vapaasti yli tiedekuntarajojen. (Tampereen yliopiston valintaopas 2010, 9, 14.)

3.3 Tampereen yliopisto kehittyi Yhteiskunnallisesta Korkeakoulusta

Yhteiskunnallinen Korkeakoulu, Tampereen yliopiston edeltäjä, aloitti lukuvuotensa Tampereella Kalevantie 4:ssä syyskuun 29. päivänä vuonna 1960. Korkeakoulun siirtymisestä Tampereelle oli lopullisesti päätetty lokakuussa 1956. Kun ahtaissa tiloissa ja taloudellisissa vaikeuksissa toiminut korkeakoulu jäi Helsingissä yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan varjoon, alettiin toimitalon laajentamisen vaihtoehtona pohtia korkeakoulun toiminnan siirtämistä joko Turkuun tai Tampereelle. (Kaarninen 2000, 13.)

Syynä muuttoon Tampereelle oli ennen muuta Tampereen kaupungin tarjoama runsas taloudellinen tuki. Uusi rahoituspohja mahdollisti opiskelijoiden sisäänoton kasvattamisen kuudessa vuodessa viisinkertaiseksi. Erityiskorkeakoulu laajentui monialayliopistoksi. Vuonna 1966 korkeakoulu muuttikin nimensä Tampereen yliopistoksi. Vuonna 1975 yliopisto siirtyi valtion omistukseen. (Kaarninen 2000, 378; Sipilä 2005.)

Tampereen yliopistossa säilyi kaksi Yhteiskunnallisen Korkeakoulun johtoajatusta. Ensimmäinen niistä oli yhteiskunnallinen opetus ja tutkimus. Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa tieteellisyys oli edelleen painottunut ja Tampereen yliopistosta tuli korostetusti yhteiskuntatieteellinen korkeakoulu. Toinen johtoajatus oli korkean tason opetuksen tarjoaminen myös sellaisille nuorille, joilla ei ollut mahdollisuutta suorittaa ylioppilastutkintoa ja päästä sen kautta yliopistoon. (Kaarninen 2000, 378.) Tampereen yliopistossa oli opetusjaostotutkintoja.

Opetusjaosto-opiskelu on tarjonnut mahdollisuuden yliopisto-opintoihin ei-ylioppilaille uraaurtavasti jo paljon ennen kuin on alettu puhua mahdollisuuksista siirtyä koulutusasteilta toisille.

Tampereen yliopistolla on omat traditionsa. Yhteiskuntatieteellinen pohja näkyy edelleen yliopiston oppiainevalikoimassa, vieläpä niin, että yhteiskunnallinen painotus näkyy muita yliopistoja selvemmin myös lääketieteellisessä tiedekunnassa ja esimerkiksi tietojenkäsittelyssä. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun varsinaisen rungon muodostaneet opetusjaostot on lopetettu ja niiden antama koulutus siirretty tiedekuntiin. (Kaarninen 2000, 380.)

3.4 Opetusneuvoston rooli ja tehtävät

Tampereen yliopiston opetusneuvosto seuraa yliopiston koulutuksen strategian toteutumista. Se on koulutuksen osalta myös keskeinen laadun varmistuksen työkalu. Opetusneuvoston nimittää rehtori. Opetusneuvosto ei osallistu varsinaiseen päätöksentekoon Tampereen yliopistossa.

Tampereen yliopiston opetusneuvosto on yliopiston opetustoimen johtamista ja opetuksen ja oppimisen kehittämistä tukeva asiantuntijaelin, joka muodostuu tiedekuntien, erillislaitosten sekä ylioppilaskunnan edustajista. Opetusneuvoston puheenjohtajana toimii opetuksesta vastaava vararehtori Harri Melin. (Opetusneuvosto 2010.)

Rehtori asetti ensimmäisen opetusneuvoston syksyllä 2001. Toinen opetusneuvosto aloitti kolmivuotiskautensa syksyllä 2004, jolloin opetusneuvosto ja tutkimusneuvosto perustettiin pysyvästi. Kolmas opetusneuvosto aloitti kolmivuotisen toimintansa kesällä 2007. (Opetusneuvosto 2010.)

Tampereen yliopiston opetusneuvoston tehtävänä on tukea yliopiston opetuksen ja oppimisen strategian toteutumista toimimalla keskustelevana asiantuntijaelimenä. Opetusneuvosto seuraa ja valmistelee yliopiston opetustehtävään liittyviä strategisia linjauksia. Neuvosto keskustelee olennaisista opetuksen ja oppimisen kysymyksistä, määrittelee niiden suuntaviivoja yliopistossa ja tekee ehdotuksia opetusjärjestelyjen parantamiseksi. Opetusneuvosto ei tee päätöksiä, vaan valmistelee asioita rehtorin ja hallituksen käsittelyä varten. (Opetusneuvoston tehtävät 2010.)

Opetuksen ja tutkimuksen kehittämissyksikkö (OTUKE) sekä Opinto- ja kansainvälisten asiain osasto (OKA) valmistelevat asioita opetusneuvostoon ja panevat toimeen sen esityksiä. Kuka tahansa yliopistoyhteisön jäsen voi ehdottaa asiaa opetusneuvoston käsiteltäväksi. (Opetusneuvoston tehtävät 2010.)

Opetusneuvostossa on keskusteltu Tampereen yliopiston koulutustehtävästä. Esiin on nousut paljon haasteita, joihin pitäisi löytää toimivia ratkaisuja. Tällaisia haasteita ovat esimerkiksi seuraavat: Tampereen yliopistossa on paljon pieniä oppiaineita, ja erityisesti kandi-

daattitasolla on sisällöllisiä päällekkäisyyksiä. Yliopistossa on paljon opiskelijoita opettajaa kohden. Opiskelijavalintaprosessi on raskas. Tampereen yliopistossa on paljon sellaisia opiskelijoita, jotka eivät koskaan valmistu tutkintoon. Monilla aloilla tutkinnot ovat laajoja, ja opiskelijat valmistuvat hyvin hitaasti. Opiskelijat eivät pysty tunnistamaan kovin hyvin opintojen aikana kertynyttä osaamistaan. Kansainvälistä koulutusta toteutetaan hajallaan. Koulutuksen strateginen johtaminen on puutteellista. (Harri Melinin rehtoriblogi 24.11.2009.)

Osallistuin opetusneuvoston kokoukseen 18.1.2010. Opetusneuvostossa käsiteltiin yhtenä asiakohtana ”Tampereen yliopiston koulutuksen strategiaa”. Esityslistan mukaan ”Opetusneuvosto keskustelee yliopiston koulutuksen strategiasta ja evästää rehtoria strategian hallituskäsittelyä ja toimeenpanoa varten”. Opetusneuvostolla voidaan nähdä olevan tehtyjen havaintojen perusteella erityisrooli strategian suunnittelussa, ehkä myös toteuttamisessa ja etenkin mahdollisten koulutusohjelmien käyttöönotossa.

Opetusneuvoston keskustelussa 20.4.2009 todettiin muun muassa seuraavaa: ”Yliopiston lienee vähennettävä hakukohteiden määrää ja otettava käyttöön enemmän laaja-alaisia koulutusohjelmia, joilla voidaan myös säästää resursseja. Yliopistossa on aineita, joiden kursseille ei usein saada riittävästi opiskelijoita. Samoja tai hyvin samankaltaisia geneerisiä taitoja ei kannata opettaa koordinoimattomasti monessa aineessa erikseen. Toisaalta opetuksen tila –raportissa vuonna 2007 todettiin, ettei opiskelijavalinnassa ole Tampereen yliopiston kannalta merkittäviä ongelmia eikä se kuormita yksikköjä kohtuuttomasti.” (Tampereen yliopiston opetusneuvoston pöytäkirja 4/2009, 20.4.2009.)

Opettajien kuormituksen keventämiseksi ja myös opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi yliopiston olisi hyvä pystyä vähentämään opiskelijamääriä eli sisäänottoa ainakin joillakin aloilla, mikä ei välttämättä tarkoita tutkintotavoitteiden pienentämistä. Joistakin kouluksista katoaa opintojen aikana yli puolet opiskelijoista, kun taas joissakin saattaa valmistua tutkintoja yli vuotuisen sisäänoton. (Tampereen yliopiston opetusneuvoston pöytäkirja 4/2009, 20.4.2009.)

4. Bolognan prosessi

Laajamittaista Bolognan julistusta edelsi vuonna 1998 Ranskan, Saksan, Italian ja Iso-Britannian opetusministereiden allekirjoittama Sorbonnen julistus. Sorbonnen julistus on lyhyt, jokseenkin epämääräisesti muotoiltu asiakirja, jonka päätavoitteena on eurooppalaisen korkeakoulujärjestelmän ”arkkitehtuurin harmonisointi”. Arkkitehtuuri-termillä julistuksessa viitataan ilmeisesti tutkintojärjestelmien ja –rakenteiden yleisiin puitteisiin. Julistuksessa toistuu opetusministereiden tahto nähdä koulutus omana, tärkeänä alueenaan eikä ainoastaan talouspolitiikan käsikassarana: ”The European process has very recently moved some extremely important steps ahead. Relevant as they are, they should not make one forget that Europe is not only that of the Euro, of the banks and the economy; it must be a Europe of knowledge as well.” (Sorbonne Declaration 1998) (Wikipedia 29.12.2009; Aittola, Helena (toim.) 2003, 60.)

Bolognan julistus toteutettiin vuonna 1999. Opetusministeriöstä todettiin kesällä 1999, että ”Meidän tutkintomme ovat suurelta osin jo valmiiksi toivotun kaltaisia. Suomen korkeakouluja päätös koskee käytännössä hyvin vähän.” (Aittola, Helena (toim.) 2003, 53; Turun Sanomat 24.6.1999.) Myöhemmin, Suomen EU:n puheenjohtajakaudella, yliopistojen annettiin ymmärtää, että ”Korkeakoulututkintoihin on tulossa ´valtava remontti´... Töitä tietää se, jos tutkinnot Suomessakin toden teolla jaetaan alempiin ja ylempiin...” (Aittola, Helena (toim.) 2003, 53; Helsingin Sanomat 23.10.2001).

Niin sanotut välitutkinnot otettiin Suomessa uudelleen käyttöön jo 1990-luvun alkupuoliskolla, ennen kuin Bolognan prosessista oli kuultukaan. Tutkintorakenteiden kehittämistyöryhmän kannanototkaan eivät juuri selkeyttäneet tilannetta (OPM 2002).

Bolognan julistuksen perimmäinen tavoite oli synnyttää yhteinen eurooppalainen korkeakoulutusalue vuoteen 2010 mennessä. Tarkoituksena oli lisätä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukykyä ja vetovoimaa muihin maanosiin verrattuna. Tavoitteeseen pyrittiin lähinnä kuudella tavoitteella, joista seuraavassa tämän kehittämishankkeen aiheen kannalta kolme olennaista vaatimusta:

- (1) Ymmärrettävät tutkintorakenteet. Tässä työkaluina käytetään erityisesti ECTS (European Credit Transfer System) -opintosuoritusten siirto- ja mitoitussjärjestelmää sekä tutkintotodistuksen liitettä.
- (2) Yhdenmukaiset tutkintorakenteet. Tutkintorakennetta kehitetään pääsääntöisesti kahden syklin mallin pohjalle. Ensimmäisen syklin tutkinto on kolmi- nelivuotinen bachelor-tason tutkinto, jonka pitäisi olla relevantti myös eurooppalaisilla työmarkkinoilla. Toisen syklin tutkintoja ovat maisterin tutkinnot ja jatkotutkinnot ovat kolmannen syklin tutkintoja.
- (3) Opintojen mitoitussjärjestelmien käyttöönotto. Otetaan käyttöön ECTS-yhteensopivat opintojen mitoitussjärjestelmät. Useassa Euroopan maassa ei ole ollut käytössä opintojen mitoitusta, vaan tutkintojen laajuus on ilmoitettu vuosina tai lukukausina.

(OPM 2009. Bolognan prosessi.)

Bolognan prosessin yhden ilmentymän eli tutkintouudistuksen arviointi on juuri alkanut Suomessa. Sen järjestää Korkeakoulujen arviointineuvosto. Se on arviointi, jonka aikana ja päätteeksi saadaan koko suomalaista yliopistolaitosta koskien väliarvio "suhteesta" Bolognan prosessiin. Miten tarkkoja arvioita saadaan yliopistoittain - sitä ei voi vielä tietää (Pirjo Rauhalan haastattelu 19.1.2010).

4.1 Tampereen yliopisto ja Bolognan prosessi

Tampereen yliopistossa Bolognan prosessi (eli eurooppalaisen korkeakoulutuksen yhdenmukaistaminen ja kehittäminen tukemaan kestäväää taloudellista kasvua kussakin EU-maassa ja koko EU:ssa yhteensä) on edennyt tutkintouudistuksen osalta erittäin hyvin siinä mielessä, että tutkintojen mitoitusta koskeva opintoviikoista opintopisteisiin muutos on tehty tietojärjestelmiä, opetussuunnitelmia ja tutkintotodistuksia myöten (Pirjo Rauhalan haastattelu 19.1.2010).

Tampereen yliopisto on jakanut Diploma Supplementin eli kandidaattien ja maisterien tutkintotodistuksen englanninkielisen liitteen 1.8.2001 jälkeen valmistuneille. Jotta sellainen voitiin jakaa, piti tehdä paljon erinäisiä määrittelyjä sekä tutkintovaatimuksiin että suoritussten mitoitusta koskeviin toimintatapoihin. Korkeakoulutuksen laadunvarmistuksen kehittäminen on myös yksi Bolognan prosessin ilmentymä. Siinä Tampereen yliopistolla ei mennyt yhtä hyvin kuin tutkintouudistuksen ulkoisten merkkien aikaansaamisessa. Tampereen yliopiston laatujärjestelmä ei kansallisen tason arvioinnissa todettu olevan eurooppalaisten ja siitä johdettujen kansallisten vähimmäismääritysten mukainen. Tulos oli sikäli erikoinen, että arviointiryhmä, jossa oli suomalaista korkeakoulujohtamista ja hallintoa tutkineita ja aiheesta väitelleitä, piti Tampereen yliopiston laatujärjestelmää riittävänä. Mutta kansallinen päättävä raati ei. Sekä Bolognan prosessin toteuttamisesta käytännössä että tavoitteista on hyvin erilaisia näkemyksiä pelkästään pienen Suomen sisällä. (Pirjo Rauhalan haastattelu 19.1.2010; Pyykkö Riitta 2009, 17-32.)

Seuraava vaihe Bolognan prosessin ilmentymissä tulee olemaan opetussuunnitelmien muuttaminen osaamisperustaisiksi. Tämä uudistustyö on Tampereen yliopistossa käynnistymässä (Pirjo Rauhalan haastattelu 19.1.2010).

Bolognan prosessin ilmentymiä on paljon muitakin kuin edellä mainitut tutkintouudistus, laatujärjestelmien kehittäminen ja osaamisperustaiset opetussuunnitelmat. On kyse laajasta korkeakoulupoliittisesta kehittämisohjelmasta, jonka seuraavaa isoa vaihetta ei välttämättä ole tarkkaan suunniteltu, ja jossa on sekä EU:n että kansallisen tason asioita. Ja tietysti yliopistokohtaisia, koska koulutuksen rahoitus Tampereen yliopistolle tulee pääosin opetusministeriöltä, joka puolestaan on erittäin sitoutunut EU:n yhteisen korkeakoulupolitiikan toteuttamiseen. Meneillään olevaan yliopistolain kokonaisuudistustakin voitaisiin pitää "vain" EU:n korkeakoulupolitiikan toteuttamisena. Tai Suomen sovittautumisena siihen (Pirjo Rauhalan haastattelu 19.1.2010).

4.2 Tampereen yliopistossa koulutusrakennetta selkeytetään

Tulevaisuudessa koulutus tullaan järjestämään nykyistä laajemmissa tutkinto-ohjelmissa, joissa hyödynnetään suunnitelmallisesti Tampereen yliopiston monitieteisyyttä. Tutkintorakennetta selkeytetään tekemällä Bolognan prosessin mukaisesti aitoja kandidaattitutkintoja, joista voi jatkaa useisiin maisterikoulutuksiin. Kaikki tämä edellyttää opetusta tarjoavien yksikköjen koon kasvattamista ja opetushallinnon päällekkäisyyksien purkamista. Näin Tampereen yliopistossa voidaan säästää resursseja. Samalla mahdollistetaan harvinaisten kurssien pitäminen. Nämä muutokset eivät ole mahdollisia ilman osaamisperusteisuuden pohjautuvaa järjestelmällistä opetussuunnitelmatyötä (Harri Melinin rehtoriblogi 24.11.2009).

”Kandidaattitutkintojen aitoudella” voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, onko opiskelijalla kandidaatiksi valmistumisen jälkeen aidosti mahdollisuus työllistyä. Tällöin valmistunut voisi esimerkiksi työskennellä ammatissa jonkin aikaa ja jatkaa sitten maisteriopintojaan täydentääkseen työelämän osaamistaan. Aitous voi korostaa myös kandidaattitutkinnon itsenäistä asemaa verrattuna esimerkiksi maisteritutkintoon.

Kyseessä on kaiken kaikkiaan uudistus, jonka lähtökohdat ja keskeiset tavoitteet ovat opinto- ja opetus-hallinnollisia, mutta johon liittyy myös pedagogisia mahdollisuuksia (Mari Käen haastattelu 2.12.2009.)

Mikäli Tampereen yliopistossa siirrytään yhä enemmän pääainepohjaisista tutkinnoista koulutusohjelmiin, jotka saattavat olla monitieteisiä sekä mahdollisesti laitosrajoja ylittäviä, täytyy jo koulutusohjelmien suunnitteluvaiheessa ottaa huomioon tiettyjä reunaehtoja. Olennaista on, että hakukohde, opinto-oikeus sekä opetussuunnitelman tutkintorakenteet vastaavat toisiaan ja nämä ovat yliopiston koulutusvastuun mukaisia (Muistio OKA/Sami Hautakangas 25.11.2009).

Koulutusohjelma-termiä saatetaan käyttää hieman eri merkityksissä. Väljemmässä mielessä koulutusohjelmasta saatetaan puhua laajempaa temaattisena kokonaisuutena, johon saattaa

kuulua useita tutkintoja. Eksaktimpi merkitys lähtee tutkintoasetuksesta: ”Alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää oppiainepohjaisesti tai koulutusohjelmina”. Koulutusohjelma on siis tutkinnon järjestämisen muoto, jota vastaa tutkinnon rakenne. Ylesterminä voidaan hallinnollisissa yhteyksissä käyttää ”tutkinto-ohjelmaa”, joka on valtakunnallisissa opetustietomäärityksissä (M-määritykset) sovittu kattamaan molemmat vaihtoehdot (Muistio OKA/Sami Hautakangas 25.11.2009).

Muistiossa tähdennetään, että tilanne ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, koska pääsääntöisesti opiskelijat saavat opiskeluoikeuden sekä kandidaatin että maisterin tutkintoihin. Hakukohde sisältää tässä tapauksessa siis kaksi tutkintoa ja myös tutkintorakennetta. ”Koulutusohjelma”-termiä on käytetty useissa koulutuksissa tämän mukaisesti, joten käytännön muuttaminen ei näytä olevan kovin yksinkertaista. Tärkeintä on, että pyritään toimimaan mahdollisimman yhdenmukaisesti ja selkeästi, jolloin hakija, opiskelija sekä henkilökunta ymmärtäisivät asian samalla tavalla. (Muistio OKA/Sami Hautakangas 25.11.2009.)

Koulutusohjelma on poissulkeva vaihtoehto pääainepohjaiselle tutkintorakenteelle. Pääaineiden mukaan eriytyvää koulutusta on turha yrittää pakottaa väkisin koulutusohjelmaksi yhden tutkintorakenteen sisään. Kaikilla tiettyyn koulutusohjelmaan valittavilla opiskelijoilla on alussa sama opinto-oikeus/opinto-oikeudet ja tätä vastaava tutkintorakenne/tutkintorakenteet. Mikäli suuntautuminen valitaan jo hakiessa, kullakin vaihtoehdolla on oma opinto-oikeutensa sekä tutkintorakenteensa, joissa voi olla toki osina paljonkin samoja opintojaksoja. Nämä eivät kuitenkaan yhdessä muodosta tiukasti tulkiten varsinaista koulutusohjelmaa, vaan väljemmän kokonaisuuden. Koulutusohjelmassa tulee olla kaikille opiskelijoille yhteisiä opintoja vähintäänkin perusopinnot, joista kaikki opiskelijat saavat saman kokonaismerkinnän osaksi tutkintoaan. Opintokokonaisuudet ovat koulutusohjelman perus-, aine- ja syventäviä opintoja, joista myös sivuaineopiskelijat saavat kokonaismerkinnän. Tällöin ei ole enää mahdollista saada erikseen kokonaismerkintää tietystä yksittäisestä oppiaineesta, jota koulutusohjelman opintokokonaisuus sisältää. (Muistio OKA/Sami Hautakangas 25.11.2009.)

Koulutusohjelmien on tarkoitus tulla voimaan 1.8.2012 alkaen. Schoolit tulisivat käyttöön jo 1.1.2012. Schooleja olisi noin kymmenen kappaletta. Jokaisessa schoolissa olisi 1-3 koulutusohjelmaa. Optio olisi, että eri schoolien rajoista huolimatta niillä voisi olla myös yhteisiä koulutusohjelmia. Koulutusohjelmat olisivat schoolien sisällä, eivät organisatorisesti esimerkiksi alapuolella. Schoolien idea on siinä, että school yhdistää nykyisen tiedekuntatason ja laitostason (Markku Ihosen haastattelu 15.12.2009).

Nykyisessä mallissa kuuden tiedekunnan alapuolella on joukko laitoksia ja ne ohjaavat opiskelua ja organisoivat pääaineiden opiskelun.

5. Vuoropuhelussa laadukasta koulutusta

Yliopistoihin on kohdistunut erilaisia vaatimuksia erityisesti viimeksi kuluneiden kahdenkymmenen vuoden aikana. Muun muassa tulohajautukseen ja uuteen julkisjohtamiseen (New Public Management) siirtyminen on vaikuttanut nyky-yliopistojen toimintoihin. Yliopistoissa niin kuin laajemminkin länsimaisissa yhteiskunnissa on vaadittu erityisesti 1990-luvun alusta lähtien yliopistojen tuloksellisuuden, laadun ja vaikuttavuuden huomioimista, joita seurataan erilaisissa sisäisillä ja ulkoisilla arvioinneilla sekä laadunvarmistus- ja laadunhallintajärjestelmillä. (Huusko 2009, 21.)

Yliopistoyhteisö rakentuu traditioiden varaan ja kilpailevat traditiot synnyttävät yhteisön jäsenten välisiin suhteisiin helposti jännitteitä. Yliopistoissa toimintaa luonnehtii voimakas individualismin ja vapauden korostus, minkä vuoksi on joskus vaikea luoda yhteisöllisiä toimintakäytänteitä. Yksilöpainotteiset oppimiskäsitykset ovat olleet vallitsevia aina näihin päiviin saakka. Myös arviointikäytännöt ovat perustuneet pääosin yksilöllisen vastuun ja osaamisen arvostamiseen. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 57.)

Yhteisöllisyyden edellytyksenä on yhteistoiminta, yhteiset merkitykset ja oletukset, yhteiset välineet ja yhteinen kieli. Pedagoginen kohtaaminen toista aidosti kunnioittaen on haaste. Ihanteellisimmillaan yliopistoyhteisön metafora voisikin olla ”integroitui tiimi”, jossa valtaeroja pyritään lieventämään, ja jossa opettajayhteisön keskinäinen oppiminen, reflektointi ja vuorovaikutus määrittelee toimintaa perinteisen yksintyöskentelyn sijasta. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 57-58.)

Pedagogisissa yhteyksissä dialogi nimetään usein laadukkaana opetuksen määrittäjäksi. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 58; Puolimatka 2002, 327-344) Dialogi mahdollistaa kyseenalaistamisen, uusien ajatusten kehittelyn niin opettajan ja opiskelijan tasavertaisen kohtaamisen kuin tiedeyhteisöön kuulumisen tunteen voimistumisenkin. Dialogi tuottaa näin muutosta. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 58.)

Työyhteisöissä toiminnan logiikka perustuu ihmisten väliseen yhteistyöhön ja yhteisvastuuseen. Tiiviisti toimivien epävirallisten käytännön yhteisöillä on suuri merkitys muutoksen käynnistämisessä ja osaamisen välittymisessä. Käytäntöyhteisöllä tarkoitetaan tietyllä tiedonalalla toimivia erityisiä taitoja ja asiantuntijuutta edustavia ihmisiä, jotka ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään – joko muodollisesti tai epämuodollisesti - saavuttaakseen joitakin yhteisiä tiedollisia tai käytännöllisiä tavoitteita. Tällaisia ihmisyyhteisöjä pitää koossa sellaisen jaetun yrityksen – yhteisesti sovitun ”projektin” tai ”jutun” - käynnistäminen, johon kaikki yhteisön jäsenet sitoutuvat ja josta kaikki myös kantavat yhteistä vastuuta. Yhteisen tehtävän määrittäminen ja näkyväksi tekeminen on yksi yhteisöllisyyden muotoutumisen peruspilareita. Jaetut käytännöt sitovat yhteisön jäseniä toisiinsa, vaikka he eivät olisikaan vuorovaikutuksessa kaikkien osallistujien kanssa. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 58-59; Hakkarainen 2000; Hakkarainen, Paavola & Lipponen 2003.)

Osallistumisessa yhteisön toimintoihin keskeistä on tietämisen ja osaamisen jakaminen, antamisen ja saamisen prosessit. Ideaalisimmillaan yhteinen projekti mahdollistaa kaikkien yhteisön jäsenten tasapuolisen osallistumisen. Todellisuudessa jäsenten osallistumismahdollisuudet vastavuoroisen vastuun kantamiseen ovat kuitenkin suorassa suhteessa siihen, kuinka paljon heillä on valtaa yhteisesti sovitun projektin toteuttamisessa. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 59.)

5.1 Innovatiivisuus läsnä kehittämistyössä

Innovatiivisiksi tietoyhteisöiksi kutsutuissa yksiköissä onnistuneen suorituksen kriteerit ovat jatkuvasti muuttuvia. Niiden koko toiminta tähtää uuden tiedon ja sitä tukevien käytäntöjen luomiseen. Tällaisissa yhteisöissä ongelmatilanteiden, niin sanottujen toiminnallisten rajakohtien, erilaisten jännitteiden ja ristiriitojen, tunnistaminen ja tietoinen käsitteleminen tulee tärkeäksi vastavuoroisen osallistumisen kriteeriksi. Esimerkkinä laadukkaan opetuksen innovatiivisista rajakohdista mainittakoon yliopistopedagogiikan ja tieteenalojen kohtaamisen tarpeellisuus (Knubb-Manninen 2002), missä on myös kysymys yksilöllisten ja yhteisöllisten käytänteiden välisen rajan tietoisesta ylittämisestä. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 61.)

Jotta laitosta tai sen osaa voidaan pitää innovatiivisena tietoyhteisönä, sillä pitää olla pyrkimys järjestelmällisesti ja tavoitteellisesti etsiä, koota ja luoda kulttuuritietoa, joka tukee innovaatioita. Innovatiiviselle tietoyhteisölle on ominaista, että koko toiminta tähtää nimenomaan uuden tiedon ja tätä tukevien käytäntöjen luomiseen. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 10.)

Innovatiivinen opettaminen määrittyy uudistuskykyisyyden ja –mielisyyden kautta. Keskeiseksi muutokseksi tavanomaiseen opettamiseen verrattuna nousevat sekä opettajan että oppilaiden roolimutokset. Opettajan luokkahuonetyöskentelyssä korostuvat oppimisympäristön järjestelijän ja mahdollistajan tehtävät, mikä puolestaan heijastuu oppilaiden rooleihin toimijuustilan lisääntymisenä. Luokkahuoneen ulkopuolella innovatiivisuus edellyttää opettajalta kykyä ja halua yhteistyöhön sekä oman toimintansa esilletuomiseen. (Tenhunen, Siltala ja Keskinen 2009, 26-27.)

Opettajalta innovatiivinen opettaminen vaatii muutoskyvyn ja –halun lisäksi sitoutuneisuutta, yhteistyötaitoja ja kykyä tuoda esille omia pedagogisia käytänteitä. Innovatiivisuuden tarkasteleminen pelkästään opetusmenetelmänä tai muina ulkoisesti suhteellisen yksiuλοteisesti mitattavina ja määrittyvinä tekijöinä, kuten esimerkiksi tieto- ja viestintäteknologian läsnäolona, näyttää jäävän liian kapeaksi innovatiivisuuden määrittäjäksi kasvatustieteen

näkökulmasta katsottuna. Kuten opettamisen, niin myös innovatiivisen opettamisen, keskiöön kuuluu ihminen. (Tenhunen, Siltala ja Keskinen 2009, 28-30.)

Innovatiivisuus yhteisöissä syntyy yhteistyön ja verkostoitumisen – ei vain kyvykkään yksilön tai kyvykkäiden yksilöiden kautta (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 74).

5.2 Kilpailussa menestymisessä edellytetään vastavuoroisuutta

Yhteisöllinen oppiminen tapahtuu sellaisen aidon dialogin kautta, jossa tietoa ja kokemuksia jaetaan avoimesti ja lisätään näin kaikkien yhteisön jäsenten vaikuttamismahdollisuuksia (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 61; Heikkilä & Heikkilä 2000; Murto 2000). Vastavuoroinen toimintaan osallistuminen mahdollistuu parhaiten silloin, kun dialogin kohteeksi rajataan sellaisia ongelmatilanteita ja jännitteitä, joista kaikilla yhteisön jäsenillä on yhteistä kokemustaustaa tai jotka herättävät kaikissa voimakkaita tunteita. Huomioonotettavaa on, että dialogin kautta tietoa ei vain jaeta tai uudelleenmuotoilla vaan luodaan kokonaan uutta tietoa ja uudenlaisia toimintakäytänteitä. Tällöin esimerkiksi ne ongelmat, jotka syntyvät yhteisön jäsenten erilaisista toiminta- ja ajattelutraditioista, ovat vastavuoroisen osallistumisen keskiössä. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 61; ks. esim. Tynjälä, Välimaa & Sarja 2003.)

Dialogin tarkoituksena on käsitysten todenmukaisuuden koettelu ja totuuden etsiminen. Uutta tietoa syntyy, kun dialogin osapuolet paljastavat avoimesti erilaiset näkökulmansa eikä näitä edes pyritä sulauttamaan toisiinsa, vaan käytetään hyväksi ongelman tarkastelemiseen monista lähtökohdista. Dialogin ei tarvitse välttämättä johtaa yksimielisyyteen, konsensukseen tai edes ymmärrykseen ollakseen kasvatuksellisesti merkittävää. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 61; Puolimatka 2002, 328.)

Mitä vastavuoroisuuden yhteistyö tuottaa? Jatkuvasti kasautuva jaetun toiminnan välineistö (Hakkarainen 2000) esiintyy erilaisten työvälineiden, alan keskeisten käsitteiden ja artefaktien, tarinoiden tai diskurssien muodossa. Lisäksi on huomattava, ettei vain puhuttu kieli,

vaan myös tietyt välittävät objektit, kuten opetussuunnitelmat, opinto-ohjelmat, laitoksen ilmoitustaulut, fyysiset opetustilat, erilaiset opiskelumuodot ovat osa sitä välineistöä, jota yhteisö toiminnallaan koko ajan muokkaa. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 63.)

Kun kehitetään, ajatellaan Huuskon (2009, 226) mukaan, että yleinen hyvä kasvaa, vaikka kukaan ei määrittelisikään, mitä se on tai mihin suuntaan tai mitä kohti kehittämistä pitäisi tapahtua. Kun tiettyjä asioita kehitetään, toisia asioita voidaan samalla vetää alaspäin. Keskeistä onkin, kenen näkökulmasta asioita kehitetään. Kehittäminen voi olla spontaania, muiden toimien ohessa tapahtuvaa, tai systemaattista, toimintojen ja prosessien kokonaisuuksia sekä yhteisvaikutuksia tarkastelevaa kehittämistä. Kehittäminen liittyy myös tehokkuuden ja toimivuuden ajatuksiin, ja siten myös tuloksellisuusvaatimuksiin.

Kehittämisen lisäksi yliopistoissa vallitsee myös kilpailun eetos. Kilpailu on sekä alojen välistä että alojen sisäistä ja välillä myös kilpailua näennäismarkkinoilla. Näennäismarkkinoilla kilpailua halutaan synnyttää, vaikka sitä ei muuten olisi. Yksi keino menestyä jatkuvassa kilpailussa on tiedeyhteisön eri tasoilla tapahtuva jatkuva kehittäminen, joka tarvitsee itsearviointi- ja arviointitietoa. Kilpailussa pelataan myös hyvin mielikuvien ja imagorakentamisen markkinoilla: parhaimpien mielikuvien yliopistot ja laitokset menestyvät kilpailussa toisiaan vastaan rahanjaoissa, uusien opiskelijoiden määrissä ja yhteistyösuhteiden ylläpidossa. (Huusko 2009, 226-227.)

5.3 Itsearviointi yliopistoyhteisössä

Itsearviointi eri muodoissaan aloitetaan laitoksilla yleensä keskushallinnon toivomuksesta tai käskystä. Vaikka esimerkiksi opiskelijapalautejärjestelmä saatetaan kokea laitoksen omana toimintana, idea järjestelmän pystyttämiseen on voinut tulla laitoksen ulkopuolelta ilman, että alkuperäistä lähdettä enää edes muistettaisiin. Hätkähdyttävän monet yliopistojen ja laitosten itsearviointien muodoista on esitelty jo KOTA-(Opetusministeriön ylläpitämä KOTA online -palvelu tarjoaa yliopisto- ja koulutusalaakohtaisia tilastotietoja vuodesta 1981 alkaen) työryhmän raportissa vuonna 1985. Laitoksilla ollaan jatkuvasti ulkopuolisten

toiveiden, pyyntöjen ja vaatimusten kohteena, joista osaan laitoksilla pitää vain sopeutua. Esimerkiksi uusi yliopistolaki tuo mukanaan erilaisia toimintatapoja, jotka yliopistot, tiedekunnat ja laitokset voivat ottaa mahdollisuuksina tai uusina vaatimuksina vastaan. Eri uudistusten ja vaatimusten ristipaineessa laitoksilla saatetaan ennättää vain harvoin miettiä oman toiminnan perusteita ja arvoja. (Huusko 2009, 227-228.)

Yliopistotason itsearviointiraporteissa itsearvioinnin käsite määriteltiin kehittämissuuntautuneeksi, tavoitteisiin nojautuvaksi ja jälkikäteiseksi arvioinniksi. Laitostason toimijoiden mukaan itsearviointi on edellisten lisäksi kriittistä ja reflektoivaa analyysiä vaikuttavuudesta ja tehokkuudesta, oppimisesta ja laadusta sekä näistä muodostuvasta kokonaisuudesta, jonka arviointi itse toteutetaan. Itsearviointiin ei vaikuta kuitenkaan pelkästään sen toteuttamismuoto tai sille annettu määritelmä, vaan myös laitoksen ja yliopiston tarve ja kyky muutokseen. Itsearvioinnin merkitys organisaation toiminnassa on yhteyksissä organisaation tilaan. (Huusko 2009, 208-209.)

Näkemyksistä ja omasta toiminnasta näkyy yliopiston ja laitosten julkilausutuissa ja julkilausumattomissa arvoissa ja arvostuksissa sekä identiteetin ja imagon rakentamisyrittämissä. Organisatorisen identiteetin ja imagon rakentaminen vaatii arvoista keskustelua ja niistä jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen pääsemistä. Laitostason toimijoiden vastausten mukaan laitoksilla on käyty kiivaitakin arvokeskusteluja, vaikka enemmän raportointiin saavutetuista onnistumisista ja palkinnoista, jotka ovat keskeisiä hyvien mielikuvien synnyttämisessä ja erinomaisen maineen tavoittelussa. Tähän liittyvät myös osaltaan itsearvioinnin valtakysymykset, kuten kuka saa ja voi määritellä, mitkä arvot ja toiminnot nostetaan esille, ja mitkä puolet siitä vaietaan sekä kuka voi toimia itsearvioinnin itsenä. Osaltaan keskustelua on herätetty yliopistoissa ja laitoksissa itsearvioinnin keinoin, vaikka keskusteluihin ja toimintaan ovat saattaneet sekoittua myös imagon rakentamisyrittämykset arvokeskustelun sijaan tai sen ohella. Käytyjen keskustelujen ohella tai seurauksena myös organisatorinen identiteetti voi vahvistua ja selkiintyä. (Huusko 2009, 211-212.)

Opetuksen kehittäminen on yhteisöllinen tehtävä, johon tarvitaan sekä yksittäisten yksilöiden panoksia että yhteisesti neuvoteltuja näkemyksiä. Yliopiston laitoksista voitaisiin pu-

hua Wengerin (1998) termin käytäntöyhteisöinä. Käytäntöyhteisöllä hän tarkoittaa tietyllä tiedonalalla toimivia erityisiä taitoja tai asiantuntijuutta edustavia ihmisiä, jotka ovat päinvästä toiseen keskenään joko muodollisesti tai epämuodollisesti vuorovaikutuksessa saavuttaakseen yhteisiä tietoon liittyviä tavoitteita (Hakkarainen, Paavola, Lipponen 2003). Jokainen käytäntöyhteisö luo oman epävirallisen toimintakulttuurinsa. Toimintakulttuurin laadusta riippuu, toimivatko yhteisöt kehityksen edistäjinä vaiko kehitystä vastaan. (Knubbs-Manninen (toim.) 2003, 9.)

Yliopiston identiteetin rakentamisessa ja vahvistamisessa keskeinen väline on usein strategian laadintaprosessi, johon toivotaan myös perusyksikkötason sitoutuvan. (Huusko 2009, 212.)

Onnistunut uudistus Tampereen yliopistossa toteuttaisi mahdollisesti kansainvälisesti kilpailukykyisiä tutkintoja ja elinikäiseen opiskeluun sitoutuneita opiskelijoita. Hallinnolta muutos vaatisi uudistumiskykyä ja johdolta riskienottokykyä. Eri toimijoiden, kuten opiskelijoiden, opetushenkilökunnan, pedagogiikan tulevaisuuden näkijöiden ja strategian toteuttajien, yhtäaikainen ja samanaikainen muutoshalukkuus asettaisivat tarvittavan perustan koulutus uudistukselle. Monialainen yhteistyö yliopiston sisällä voisi edistää myös tiedokunkulua ja tätä kautta eri toimijoiden sitoutumista vaatimaan yliopiston koulutusjärjestelmän uudistukseen. Muutos on lähtökohdiltaan aina hieman epämukava ja vaatii edistyäkseen vahvaa johtajuutta.

6. Koulutuksen laadulla on tekijänsä

Tampereen yliopiston lääketieteellinen tiedekunta on valittu kahdesti korkealaatuisen koulutuksen yksiköksi. Tiedekunnassa yhteisöllisyyttä lähdettiin kehittämään opetussuunnitelmauudistuksen perustalta. Tiedekunta joutui 1990-luvulla lakkauttamisuhan alaiseksi, mikä pakotti sen purkamaan vuosien kuluessa muotoutuneita valtarakenteitaan. Opetus haluttiin ajanmukaistaa sekä yhteiskunnan muutosvaatimuksia että vanhoja traditioita kunnioittaen. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 59.)

Yhteiseksi nimittäjäksi valittiin ongelmalähtöisen oppimisen suuntaus, jonka periaatteiden varaan uusi opetusohjelma työstettiin. Jokainen oppiala joutui karsimaan osa-alueitaan ja määrittelemään alansa opittavan ydinaineksen. Osa-alueiden terävöittämisen kautta opetus integroitiin isommiksi kokonaisuuksiksi. Koko opettajayhteisö sitoutettiin yhteisen oppimisen projektiin. Uudistukset kohtasivat vastarintaa. Osalle opettajakunnasta siirtyminen opettajakeskeisestä järjestelmästä oppijakeskeiseen oli vaikeaa. Tämän vuoksi uudistustyössä edettiin askelittain, koko opettajakunnan osallistuttamiseen ja informaation jakamisen avoimuuteen kiinnitettiin erityistä huomiota. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 59.)

Tampereen yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa jokainen yhteisön jäsen joutuu osallistumaan tavalla tai toisella yhteisen oppimisen projektiin. Opiskelijat joutuvat toimimaan jo opiskelunsa aikana moniammatillisen asiantuntijaryhmän jäsenenä. Integroidun ja ongelmalähtöisen oppimismenetelmän mukaisesti eri jaksojen ydinsisällöt käsitellään opiskelijoiden aikaisempaa tietämystä aktivoivien ongelmien avulla. Vastavuoroisen suhteen kehittyminen edellyttää kuitenkin myös itsereflektiota. Se on yleensä helpompaa sellaisten osapuolten kanssa, jotka ajattelevat asioista eri lailla (ks. esim. Sarja 2002). (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 61-62.)

Tampereen yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa opetuksen ja oppimisen arviointi on jatkuvaa. Opintojen edetessä kertyvän tiedon arviointiin on kehitetty uudenlainen arviointimuoto eli karttuvan tiedon testi. Sillä voidaan osoittaa oppimistulosten vastaavuus perinteisen koulutuksen saaneiden kanssa. Testi järjestetään kaksi kertaa vuodessa yhtäaikaisesti

jokaiselle vuosikurssille. Tämän yhteistoiminnan jaettu välineistö toimii samanaikaisesti sekä opiskelijan itsearvioinnin että ulkoisen arvioinnin välineenä. (Knubb-Manninen (toim.) 2003, 63; Moitus 2000.)

Tutkivassa oppimisessa puolestaan arviointi on yksi keskeinen ja irrottamaton osa hyvää oppimisympäristöä. Oppijan kyky arvioida omaa oppimistaan on kaikkein tärkein tekijä, jos haluamme ymmärtää ja vaikuttaa toimintaan ja sen kontekstiin. Reflektointi on toiminto, joka yhdistää oppimisprosessin ja arvioinnin. Oppija ei ole vain oppimisprosessinomistaja, vaan hän omistaa arvioinnin prosessin. (Poikela 2006, 232; Kalli, Pekka 2009, 127.)

Tämä lääketieteen tiedekunnan koulutusuudistusta koskeva luku käsittelee nimenomaan lääketieteen lisensiaattien koulutusta. Myöhemmin esitellään neljän muun Tampereen yliopiston laitoksen koulutusta ja uudistustarpeita.

7. Koulutusohjelmien tulon vaikutus yliopistoyhteisöön

Kehittämistehtävässä on järjestelmällisesti käytetty uudesta koulutuksen järjestämismuodosta nimitystä ”koulutusohjelma” poikkeuksena muiden muassa vararehtori Harri Melinin eri yhteyksissä käyttämä ”tutkinto-ohjelma” – käsite.

Koulutusohjelmassa on kyse opetus- ja hallintorakenteiden uudistamisesta. Tämä on koulutusohjelma-työn vähimmäismääritelmä. Hallinnollista kehittämishanketta yritetään heittää pedagogiseksi kehittämishankkeeksi (Mari Käen haastattelu 1.12.2009).

Koulutusohjelman muodollisena minimivaatimuksena on, että koulutusohjelmalla on yhteinen tutkintorakenne. Sekä alemman että ylemmän korkeakoulututkinnon sisältävässä koulutusohjelmassa alemman korkeakoulututkinnon tutkintorakenteen tulee olla yhteinen. Koulutusohjelmalla voi olla useampia pääaineita. Koulutusohjelman ja pääaineen yhdistelmä vastaa tällöin yksikäsitteisesti yliopistojen sähköisen hakujärjestelmän koulutustarjonnassa olevaa yksittäistä koulutusta, joka muodostaa hakukohteen hakijan lomakkeella. (Muistio OKA/Sami Hautakangas 25.11.2009.)

Esimerkiksi teknillisissä yliopistoissa on koulutusohjelma-rakenne. Sielläkin on pääaine, johon opiskelija kiinnittyy. Opetussuunnitelma-työ tehdään siten, että suunnittelutyö tehdään laajemmassa yhteydessä kuin laitostasolla ja myös toteutetaan laajemmassa yhteydessä kuin vain laitos-yhteydessä. Nykyään jokainen opiskelija tekee Tampereen yliopistossa ikään kuin oman koulutusohjelmansa itse. Todellinen koulutusohjelma voisi mahdollistaa välivalinnan tai väli vuoden ennen maisterivaiheen valintaa. Alussa voisi olla yleinen vaihe, jossa opiskelija ei vielä ole tehnyt liian rajaavia valintoja, vaan valinnan mahdollisuuksia voisi olla myöhemminkin. Kieli- ja sivuaineopinnot suunniteltaisiin kokonaisuutena koulutusohjelmassa (Mari Käen haastattelu 1.12.2009).

Tampereen yliopiston vararehtori Harri Melin kirjoittaa uuteen yliopistoon siirtymisestä. Hän painottaa, että Tampereen yliopisto uudistaa strategiansa. Strategiatyötä on tehty jo vuosi (alkuvuodesta 2009 lukien). Yliopiston hallitus hyväksyy uuden strategian helmi-

kuussa 2010. Strategiassa koulutuksen uudistamisella on tärkeä rooli. Tähänastisissa keskusteluissa koulutusreformin tavoitteena on Harri Melinin mukaan ollut, että tiukasti oppiaineperustaisesta koulutuksesta siirryttäisiin laajempiin tutkinto-ohjelmiin. Käytännössä se tarkoittaa nykyistä laaja-alaisempia kandidaattiohjelmiä, joista voitaisiin siirtyä joustavasti maisterikoulutuksen suuntautumisvaihtoehtoihin. (Aikalainen 20/2009, 5.)

Pirstaleisuutta voitaisiin vähentää ja resursseja voitaisiin säästää monilla aloilla siirtymällä pääaineveitoisista koulutuksista laaja-alaisempiin, laitosrajat ylittäviin koulutusohjelmiin etenkin kandidaattikoulutuksessa. Kandidaattiohjelmat voisivat olla laaja-alaisia, jopa koulutusalan kattavia. Jotkin maisteriohjelmat voisivat olla pidemmälle erikoistuneempia kuin nykyiset oppiaineveitoiset koulutukset. Sivuaaineet valittaisiin koulutusohjelman asettamissa rajoissa. Valinta voisi olla vapaata nykyiseen tapaan, mutta yhä uusia valintoja ei voitaisi tehdä rajattomasti pitkin matkaa. Sivuaineita valittaisiin joko kokonaisina perusopinto- ja aineopintokokonaisuuksina tai (myös) määrämittäisinä moduleina. Kandidaatin- ja maisteritutkinnot olisivat itsenäisiä tutkintoja. Kaikista kandidaattiohjelmissä olisi jatkomahtolisuus maisterikoulutukseen. (Strategiatyöryhmä 12.1.2009.)

Tutkinto-ohjelmissä kiinnitetään aiempaa suurempaa huomiota myös osaamisperusteisyyteen. Osaamisperusteisyys on iso valtti. Kun opiskelija on valmistunut, hän tietää omaavansa juuri tietynlaista osaamista. (Aikalainen 20/2009, 5; Mari Käen haastattelu 1.12.2009.)

Tampereen yliopiston vuoden 2001 strategiassa ehdotettiin laaja-alaisia kandidaattiohjelmiä ja ne olivat esillä myös vuonna 2003 tutkinnonuudistusta käynnistettäessä. Koulutusohjelmien ideaa voidaan hakea kauempaakin, vaikka 1970-luvun tutkinnonuudistuksesta. (Muis-tio/OTUKE, Markku Ihonon 9.12.2008.)

Ohjelmilla voitaisiin vastata ainakin kolmeen ongelmaan. Ensimmäinen on koulutuksen yhteissuunnittelu. Yliopistossa opettaminen, sen suunnitteleminen, oppimisen arvioiminen ja opiskelijapalautteen kerääminen ja käsitteleminen on yhä varsin yksilövetoista. Laitoksetkaan eivät juuri kommunikoi toistensa kanssa. Toiseksi kandidaattiohjelmat voisivat vähentää hakukohteita ja helpottaa työlästä pääsykoeruljanssia, jonka tarkoituksenmukai-

suudesta ei ole kovin vahvaa näyttöä. Kolmanneksi, Tampereen yliopistossa sivuaineopiskelun aiheuttama ohjaustarve työllistää ilmeisesti merkittävästi enemmän kuin muissa monialaisissa yliopistoissa. Tampereen tutkinnot ovat keskimäärin laajempia kuin vertailuyliopistoissa. (Muistio/OTUKE, Markku Ihonen 9.12.2008.)

Bolognan sopimuksen mukaan kaikki eurooppalaisten yliopistojen tuottaman koulutuksen tavoitteet tulee opiskelijan hankkimana osaamisena (learning outcome) tutkintojen, opintokokonaisuuksien ja opintojaksojen tasolla. Suomessa ei ole vielä muuta kuin kehoitettu yliopistoja näin toimimaan, mutta opetusministeriö tulee todennäköisesti velvoittamaan yliopistot näihin kuvauksiin. Tampereen yliopistossakaan ei ole velvoitettu laitoksia tekemään osaamisperustaisia kuvauksia (Mari Käen haastattelu 2.12.2009).

Osaamisperustaisen opintosuunnitelman keskeisimpänä hyötynä pidetään sitä, että se on keskeinen edellytys linjakkaaseen oppimiskeskeiseen ja oppijakeskeiseen opetukseen (vrt. sisältökeskeinen/ opettajakeskeinen). Kun tavoitteet on kirjattu osaamisena eikä opetettuina sisältöinä, on mahdollista kohdistaa arviointi myös osaamiseen eikä sisällön hallintaan. Samoin opetuksen ja oppimisaktiviteettien suunnittelun pitäisi kohdistua siihen, mitä opiskelijan tulisi tehdä, jotta hän voi tavoitellun osaamisen saavuttaa (Mari Käen haastattelu 2.12.2009).

On iso haaste laitoksille kuvata opetussuunnitelmissa tavoitteet osaamisperustaisesti sekä kehittää arviointimenetelmiä, jotka kohdistuvat nimenomaan osaamisen arviointiin. Kun tämä yhdistetään vielä siihen, että tutkintojen rakenne muutetaan nykyisistä pääainevetoisista tutkinnoista koulutusohjelmiksi, mikä edellyttäisi opettajien yhteistyön laajentamista yli yksikkörajojen, on haaste melkoinen (Mari Käen haastattelu 2.12.2009).

Opetussuunnitelmatyö tehdään koulutusohjelmissa siten, että on suunnittelutyö tehdään laajemmassa yhteydessä kuin laitostasolla ja se myös toteutetaan laajemmassa yhteydessä kuin vain laitosyhteydessä. Alussa on yhteinen ”palikka”, jossa ei ole vielä tehty liian rajoja valintoja vaan valinnanmahdollisuuksia voisi olla myöhemminkin. Nykyään ikään

kuin jokainen opiskelija tekee oman koulutusohjelmansa itse (Mari Käen haastattelu 1.12.2009).

Lähtökohdiltaan OTUKE:n tehtävänä on osaamisperustaisten opetussuunnitelmien ajaminen ja linjakkaiden opetussuunnitelmien toteutuminen. Koulutuksen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi ajavat hyvää ja syvää oppimista. OTUKE:ssa pitäisi olla periaatteet, jotka liittyvät hyvään ja syvään oppimiseen ja tästä voisi syntyä tarvittava pedagoginen uudistus. Vaihtoehtona nykyiselle tavalle toimia voisi olla, että nykyinen oppiainevetoinen koulutusjärjestelmä kehittyisi linjakkaaksi ja osaamiskeskeiseksi malliksi. Olipa opetus sitten organisoitu millä tavalla hyvänsä, pedagogisesti sen tulisi olla laadukasta! (Mari Käen haastattelu 1.12.2009.)

Tampereen yliopiston strategian valmistelussa painotetaan rakenteellisten uudistusten lisäksi koulutuksen laadullista kehittämistä. Ajatuksena on, että koulutuksen johtamiseen panostetaan. Tämä koskee niin ohjelmien yleistä johtamista kuin koulutuksen pedagogistakin johtamista. Edelleen strategiassa kiinnitetään huomiota opettajien pedagogisen osaamisen turvaamiseen ja opiskelijoiden oppimistaidoista huolehtimiseen (Aikalainen 20/2009, 5).

Oppimisympäristön uudistamisen pääkeinoja Tampereen yliopistossa ovat (1) järjestelmällinen opetussuunnitelmatyö, (2) laaja-alaisten koulutusohjelmien rakentaminen, (3) koulutuksen pedagoginen johtaminen, (4) opettajien pedagogisesta osaamisesta huolehtiminen ja (5) opiskelijoiden oppimistaidoista huolehtiminen (Luonnos, Markku Ihonen, 29.5.2009).

Uudet koulutusohjelmat on tarkoitus ottaa käyttöön Tampereen yliopistossa 1.8.2012 (Markku Ihosen haastattelu 15.12.2009).

Koulutuksen rakenteiden kehittäminen ei ole meidän ensisijainen tehtävä OTUKE:ssa vaan pedagoginen kehittäminen. Nyt edessä oleva muutos on resurssikysymys. Opetussuunnitelmatyössä sitten taas on pedagogisia kysymyksiä. Kyseessä saattaa nyt olla ensisijaisesti muu kuin pedagoginen kysymys (Mari Käen haastattelu 1.12.2009).

8. Tampereen yliopiston asiantuntijoiden haastattelujen tuloksia

Kehittämishankkeessa on haastateltu teemahaastattelun avulla tietojärjestelmäpäällikkö Sami Hautakangas Opinto- ja kansainvälisten asioiden osastolta (OKA), opetuksen kehittämispäällikkö Markku Ihonen Opetuksen ja tutkimuksen kehittämissyksiköstä (OTUKE), opetuksesta vastaava vararehtori Harri Melin ja suomen kielen neljännen vuoden opiskelija, Tampereen yliopiston Ylioppilaskunnan hallituksen toinen koulutuspoliittisista vastaavista Virve Valtonen. Lisäksi suunnittelija Mari Käki OTUKE:sta on haastateltu kahdesti ja projektipäällikkö Pirjo Rauhala on haastateltu erikseen.

Kehittämishanketta varten pyydettiin haastattelut neljältä laitokselta. Kolmen laitoksen edustajat vastasivat. Näitä asioita on käsitelty luvussa 9.

8.1 Hakukohteiden määrä nykyään runsas

Opiskeluun Tampereen yliopistossa liittyy paljon valintoja. Opiskelijan on löydettävä 52 hakukohteesta hänelle sopivin, jos hän haluaa opiskella nimenomaan Tampereen yliopistossa. Jos valinta osoittautuukin opintojen alettua virheelliseksi, hänen on nykyisessä opintojen järjestämistavassa valittava uusi pääaine. Pääainetta voidaan nykyään vaihtaa myös erikseen kehitellyllä, samojen operaatioiden toteutuksella, joka on käytössä yleisesti tiedekunnissa. Lääketieteen lisensiaatin koulutusta tämä ei koske.

Sami Hautakankaan mukaan on valtakunnan tasolla keskusteltu, että hakukohteita saataisiin vähennettyä nykyisestä. Hakukohteiden vähentäminen ei kuitenkaan hänen mukaansa ole itseisarvo. Hyödyt täytyy pohtia yksi kerrallaan (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009).

8.1.1 Ideaalin koulutusohjelman tunnusmerkit

Pitäisi korjata myös opettaja-opiskelija-suhdetta. Tulisi kiinnittää huomiota opettajien pedagogiseen osaamiseen. Opettajan persoona vaikuttaa siihen, miten hän saa kiinnostumaan opetettavasta asiasta ja hän innostaa etsimään lisää tietoa. Yksi tärkeimmistä asioista on kuitenkin se, että opiskelija pääsee sisään akateemiseen yhteisöön. Hänellä on opiskelun aikana tavoitteena kehittyä asiantuntijaksi (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009).

Ideaali koulutusohjelma koostuu eri opiskelijoilla eri tavoin. Haasteena on hallinnon kannalta ja myös opiskelijan kannalta se, kuka hallinnoi vaadittavia kieliopintoja, sivuainevalintoja ja pääaineen yhdistelmää.

Tampereen yliopistossa on ollut kapeasti suunnattuja pääaineita. Yksi tällainen on monikielisen viestinnän koulutusohjelma. Tässä tarjotaan yhteisiä perusopintoja isolle joukolle opiskelijoita yhtenäisesti, mutta työkielen mukaan lopulta on kuitenkin eriytettävä opetusta.

Tietojärjestelmäpäällikkö Sami Hautakangas pitää varmana sitä, että opintoja on tarve organisoida uudelleen. (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009.)

Jos opiskelijoille pystytään opintojen alkuvaiheessa tarjoamaan yhteisiä opintoja, aineopinnoistakin voi olla vielä yhteisiä osuuksia.

Jokainen koulutusohjelma täytyy analysoida erikseen. Esimerkiksi eri ammattien pätevyysvaatimukset voivat olla uuden koulutusmallin käyttöönottoa rajoittavia tekijöitä (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009).

Opetuksen kehittämispäällikkö Markku Ihonen toteaa, että opiskelupaikka määräytyy tätä nykyä pääaineen mukaan. Usein vain tiedekuntatasolla toimivat asiantuntijat hahmottavat kunnollisesti koko tutkinnon. Laitoksilla työskentelevät katsovat opiskelijan etenemistä yleensä vain omien oppiaineittensa kautta (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009).

Lait ja valtioneuvoston asetukset määrittelevät nykyään Tampereen yliopiston koulutusvastuut eli käytännössä sen, millä aloilla yliopisto voi järjestää syventäviä opintoja. Yliopiston näkökulmasta tulevien koulutusohjelmien yhteenlasketun summan täytyy täyttää Tampereen yliopiston koulutusvastuun.

8.1.2 Toteutuvan koulutusohjelman tunnusmerkit

Koulutusohjelma on tietoisesti johdettu kokonaisuus ja sitä johtamaan on määrätty johtaja. Hallinnollisesti asian määrittää näin Markku Ihonen. Koulutusohjelmille on Markku Ihosen mukaan osoitettu ja kohdennettu resurssit todellisten tarpeiden mukaan. (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009.)

Vararehtori Harri Melin arvioi, että koulutusohjelma on laaja-alainen; enemmän kuin pääaineen ja muutaman sivuaineen perustalle rakentuva kokonaisuus. (Harri Melinin haastattelu 27.11.2009.)

Harri Melin vertaa koulutusohjelmia aiempiin oppiaineveitoisiin tutkintoihin. Nykyään ei ole lainkaan koulutusohjelmaa, vaan vain viisi irrallista oppiainetta. Tästä muodostuisi yhteinen kandidivaiheen ohjelma ja sitten viisi vaihtoehtoista maisteriohjelmaa. Hänen osallistuessaan haastatteluun yliopiston strategia oli vasta valmisteilla. Kukaan ei osannut arvioida, mitä työn alla oleva strategiatyö tuottaisi lopputuloksena. Strategia oli tarkoitus hyväksyä yliopiston hallituksessa helmikuussa 2010. (Harri Melinin haastattelu 27.11.2009.)

Tietojärjestelmäpäällikkö Sami Hautakangas Opinto- ja kansainvälisten asioiden osastosta määritteli koulutusohjelmiin vaikuttavan sen, millainen on koulutusrakenne ja tutkintorakenne, millainen on opinto-oikeus, miten opintosuoritukset ohjautuvat rekisterissä ja vielä siitä, että kun opiskelija hakeutuu opiskelemaan Tampereen yliopistoon, hän osaa hakea hänelle oikeaan kohteeseen. (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009.)

Opiskelu-oikeus pääaine- tai koulutusohjelma-muotoisena määritellään laissa ja asetuksissa. Olisi selkeää, että koulutusohjelma olisi yhden tutkinnon suorittamistapa, paitsi, että opiskelija saa oikeuden suorittaa kandi- ja maisteriohjelman. Esimerkiksi luokanopettajakoulutus on jo nykyisin koulutusohjelman muodossa (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009).

Koulutusohjelmilla tarkoitetaan nykyistä enemmän kokonaisuuksia. Ensi vaiheessa on laaja-alaista koulutusta ja vasta sen jälkeen erikoistutaan. Esimerkiksi käännettieteissä tällaista jo onkin järjestetty (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009).

Opiskelijan kannalta muutos merkitsee käytännössä sitä, että opiskelija päättää vasta kandidaattityön tehtyään, haluaako erikoistua esimerkiksi ympäristöpolitiikkaan, vaikka hänellä on mahdollisuus jo aiemminkin ottaa opintoihinsa mukaan ympäristöpolitiikkaa tukevia sivuaineita.

Jos on tullut sisään ja opiskellut pari vuotta ja toteaakin, ettei valinta tuotakaan ihan sitä, mitä haluaa ja haluaa vaihtaa kansainvälisestä politiikasta ympäristöpolitiikkaan, prosessi on opiskelijalle nykyisessä muodossaan raskas. Käytännössä vaihto on tehtävä uuden pääsykokeen kautta (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009).

Kunpa saataisiin nykyisestä tutkintojen kaksiportaisuudesta hyötyjä irti. Jos Tampereen yliopistoon esimerkiksi tulee muualta kandidaattitutkinnon suorittanut opiskelijaksi, olisi tarkoituksenmukaista, ettei hallintohenkilöstön tarvitsisi tehdä hänelle erillistä opetussuunnitelmaa (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009).

8.2 Uusi tapa järjestää koulutus

Uudessa koulutusohjelma-mallissa eri kandidaattivaiheen oppiaineet tekevät haastateltavien toiveiden mukaan nykyistä enemmän yhteistyötä eivätkä ne ole eriytyneitä, toisistaan irrallisia oppiaineita. Tämä näkyy opiskelijoiden edustajan mukaan toivottavasti opiskelijoille

nykyistä parempana opetuksen laatuna, monipuolisena, monien eri puolien näkemisenä, laajana kokonaisuutena.

Vapaan sivuaineoikeuden on kuitenkin säilyttävä. Tampereen yliopistossa pystyy hankki-
maan erityisen innovatiivisia yhdistelmiä eri aloilta (Virve Valtosen haastattelu
26.11.2009).

Vapaa sivuaineiden yhdistely tutkintoon näyttäytyy yliopiston kannalta myös suunnitelmal-
lisuuden puutteena ja satunnaisina valintoina. Opiskelija saattaa tehdä valinnat mielenkiin-
non perusteella, mutta hän saattaa valita myös sen perusteella, minne ryhmään sattuu pää-
semään. Lisäksi yliopistossa on kirjoilla ikuisia ylioppilaita. Enimmillään opiskelijalla on
ollut opintopisteitä yli kahden maisterintutkinnon verran. (Markku Ihosen haastattelu
25.11.2009.)

Koulutus järjestetään nykyään tieteenaloittain oppiaineiden ja sivuaineiden ympärille. Kou-
lutusohjelma-työssä on tarkoitus lisätä koulutuksen suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyt-
tä. Oppiaineet kuuluvat aina jollekin laitokselle eivätkä ne siinä mielessä ole täysin itsenäi-
siä.

Johdolta ja organisaatiolta tarvitaan yliopistotason ymmärrystä siitä, miten koulutus tulisi
järjestää (Harri Melinin haastattelu 27.11.2009).

Koulutusohjelma on sellainen, että se toteutetaan. Jos on olemassa koulutusohjelma, siihen
kuuluva opetus organisoidaan ja kaikki opetetaan. Ja sen opetuksesta pitää olla ennakkotie-
toa sikäli, että opiskelijat tietävät, missä aikataulussa opinnot on mahdollisuus suorittaa.
Koulutusohjelmat ovat aidosti laaja-alaisia (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009).

8.3 Nykyisenkaltaisen ja uudenlaisen koulutuksen järjestämisen erot

Koulutusohjelmissä kokonaisuutta hallitaan ja johdetaan nykyistä jämäkämmin ja erikseen nimettyjen vastuiden perusteella. Opiskelijan tekemät valinnat toteutuvat koulutusohjelman sisässä ja sen rakenteen tarjoamissa rajoissa. Koska kyseessä on nykyistä hallitumpi kokonaisuus, opiskelijan etenemistä voidaan nykyistä hallitummin tukea.

Yliopisto aikoo suunnata uudessa mallissa rahoitusta suosituimpiin koulutusohjelmiin. Resurssien oikea-aikainen ja tarpeen mukainen suuntaaminen nostaa koulutuksen laatua ja nopeuttaa opintoja. Lisäksi organisaatiossa saadaan nykyistä tehokkaammin tietoa suuntautumisista eli niistä maisteriohjelmista, jotka ovat suosittuja ja tähän pystyttäisiin ajoissa reagoimaan. Vielä on kuitenkin epäselvää esimerkiksi se, tarvitaanko maisteriohjelmiin valintakokeet opiskelijoiden karsimiseksi. Ja jos muutamat maisteriohjelmat osoittautuvat suosituimmiksi kuin toiset, on tehtävä päätös siitä, valikoidaanko jo aineopinnoissa opiskelijoita. (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009 ja Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009.)

Tampereen yliopistossa ei ole vielä ratkaistu sitä, miten koulutusohjelmien sisällöt kohdennetaan. Jos jokin aine on erityisen suosittu, voi käydä niin, ettei maisterivaiheen paikkoja ole tarjolla kaikille halukkaille. Yliopiston kannalta haasteena on erityisesti se, voidaanko kaikille halukkaille taata pääsy kaikkein suosituimpiin maisteriohjelmiin ja miten käy niille, jotka eivät tule valituiksi ensisijaisena pitämäänsä maisteriohjelmaan. (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009, Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009 ja Harri Melinin haastattelu 27.11.2009.)

Tietojärjestelmäpäällikkö Sami Hautakangas ei usko, että koulutusohjelma poikkeaa nykyisestä. Hän tuo esiin sen, että esimerkiksi lääkärikoulutus ja luokanopettajakoulutus noudattavat jo koulutusohjelman mallia. Hänen mukaansa koulutusohjelma voi olla sellainen koulutuksen toteutustapa, jossa on useita pääaineita ja opiskelija voi tarvittaessa vaihtaa pääainetta kesken opintojen. Nykyisin kun ”saattaa olla” helpompi vaihtaa pääainetta pääsykokeen kautta. Uudessa mallissa opintojen edetessä ei opiskelijan tarvitse hankkia uutta opis-

keluoikeutta. Tampereen yliopistoa tämä kysymys koskee erityisesti, tosin tästä on Sami Hautakankaan mukaan keskusteltu myös valtakunnallisesti. (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009.)

Koulutusohjelmat ovat erilaisia. On selkeästi ammattisuuntautuneita, kuten lääkärin ja luokanopettajien koulutus. Sitten voi olla väljempää, esimerkiksi yhdyskuntatieteissä, jossa nykyisin useita oppiaineita ja jossa koetetaan päästä pienempään määrään. Sami Hautakangas ei usko, että oppiaineet katoavat vaan että niitä järjestellään eri tavalla kuin nykyisin. (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009.)

Sami Hautakangas pitää tärkeänä opiskelijan kiinnittymistä. Kun hän aloittaa opinnot, hänen tulee kiinnittyä johonkin. Pääaine kuuluu aina jollekin laitokselle ja tällöin laitos ottaa luontaisesti vastaan tulijan. (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009.)

8.4 Malli koulutusohjelmien toteutukseen yliopistossa

Tampereen yliopistossa on bioinformatiikassa kandidaatti- ja maisteritasollekin asti toteutettu jo aidosti monitieteinen koulutus, mutta tämä ei ole kovin laaja-alainen kokonaisuus. ISSS Bachelor of Social Sciences on tarkoitettu ulkomaisille tutkinto-opiskelijoille. (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009.)

Käännöstieteiden koulutusohjelmassa opiskelijat hakevat pääaineen kaltaisiin kokonaisuuksiin. Ensimmäiset opiskelijat otettiin sisään 1.8.2009. (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009.)

Yhdyskuntatieteiden laitoksella on tekeillä koulutusohjelman kaltainen kokonaisuus. Kolme oppiainetta on muodostunut siellä kahdeksi koulutusohjelmaksi. Prosessi on vielä kesken. Ensimmäiset opiskelijat on tarkoitus ottaa sisään syksyllä 2010. (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009.)

Esimerkiksi kasvatustieteissä on tiettyä koulutusohjelmamaisuutta. Kasvatustieteissä opetussuunnitelmat on kirjoitettu opiskelijan ja opiskeluprosessin näkökulmasta. Jos taas on hakenut lääketieteessä tiettyyn pääaineeseen, opetussuunnitelma on tehty kokonaisuutena ja se noudattaa Problem Based Learning-perustaisuutta, tätä kautta syntyy tietty koulutusohjelmamaisuus. (Mari Käen haastattelu 1.12.2009.)

Sami Hautakankaan mukaan kauppakorkeakoulussa Helsingissä on otettu tutkintoon sisään. Kyseessä on kuitenkin yksialainen yliopisto, kun taas Tampereen yliopistossa vaihtelumahdollisuuksia on enemmän ja tämä erottaa nämä kaksi myös toisistaan. (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009.)

Tampereen teknillisessä yliopistossa on käytössä koulutusohjelmat, käytännössä 14 vaihtoehtoa. Harri Melin toivoo, että Tampereen yliopistossakin kandidaattivaiheen opiskelijat kiinnittyisivät koulutusohjelmaan nykyistä paremmin. Tätä edesauttaa se, että vasta koulutusohjelmassa tehdään lopullinen pääainevalinta (Harri Melinin haastattelu 27.11.2009).

8.5 Parannuksia nykyiseen tapaan järjestää koulutus

Uudenlaisella tavalla järjestää koulutus tähdätään parannuksiin opetuksen laadussa mutta myös opetuksen toteutuksen tavassa. Jos esimerkiksi opiskelija lukee pääaineenaan jotain ja sivuaineenaan jotain, hänen ei tarvitsisi käydä lähes samansisältöisiä kursseja uudelleen. Opiskelija Virve Valtonen näkee mahdollisuutena myös sen, että jos pääaineen vaihto nähdään ongelmana, tätä ei tarvitsisi enää toteuttaa siinä määrin kuin nykyisin (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009),

Markku Ihosen mukaan uudessa mallissa halutaan muutoksia kolmeen keskeiseen asiaan. Näistä ensimmäinen on se, että nykyisin toimintaa on pieninä yksikköinä. Toiseksi nykyisin opetuksessa ja johtamisessa esiintyy ”tavatonta” kirjoa. Kolmanneksi opiskelijat etenevät uudessa mallissa nykyistä sujuvammin opinnoissaan ja voivat halutessaan valmistua normiajassa (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009).

Uudella koulutusohjelma-mallilla halutaan selkeyttää nykyistä koulutustarjontaa. Uusien opiskelijoiden hakuprosessi yksinkertaistuu. Uusi malli karsii opetuksen päällekkäisyyttä. Koulutuksen suunnitelmallisuus lisääntyy. Kontaktiopetuksen määrää voidaan lisätä. Opettajille voidaan antaa lisää aikaa tutkimuksen tekemiseen. (Harri Melinin haastattelu 27.11.2009.)

Harri Melin laskee, että nykyään hänen edustamallaan sosiaalitutkimuksen laitoksella opiskelijat voivat valita yli 30 aineesta. Hänen mukaansa tarkoituksenmukaista oli valita alle kymmenestä vaihtoehdosta (Harri Melinin haastattelu 27.11.2009).

Opiskelijoille nykyinen opetus saattaa näyttäytyä siten, että henkilökuntaa on liian vähän. Uudessa mallissa pystytään yhdistämään resursseja perus- ja aineopintovaiheessa.

8.6 Osaamisperusteisuus opetussuunnitelmiin

Nykyisin suomalaisyliopistoissa on satoja hakukohteita. Näillä on lisäksi yleensä tapana lisääntyä, ei vähentyä. Tästä seuraa Tampereen yliopistossa se, että muodostuu oppiaineita, joissa on kovin vähän opiskelijoita. Laaja-alainen koulutusohjelma auttaisi tasaamaan isojen ja pienten ryhmien välisiä eroja (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009).

Koulutusohjelmien kautta tuodaan yliopiston opetukseen uutta suunnitelmallisuutta. Lisäksi koulutuksen strateginen johtaminen otetaan mukaan. Muutoksena nykyiseen on lisäksi se, että koulutusohjelmien suunnitteluvaiheessa mietitään osaamisperusteisuutta, kun tähän asti on lähdetty liikkeelle tieteen tekemisen ehdoilla. On koottu vain listoja tentittävistä kirjoista ja lyhyitä kurssikuvauksia (Harri Melinin haastattelu 27.11.2009).

Kurssisuunnitelmassa on nykyisin, että näitä ja näitä aineita opetetaan, siellä ei kuitenkaan kuvailla, että mitä osaamista tätä ja tätä ainetta opiskelevalle kertyy. Kurssisuunnitelman tulisi olla osaamislähtöinen, ei opetuslähtöinen. Kuvauksessa tulisi kertoa, mitä kurssilta

saa. Opiskelijat eivät niinkään tarvitse tietoa siitä, mitä kurssin aikana tehdään (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009).

Opiskelijoiden edustaja näkee yliopiston nykyisessä opetuksessa ongelmana resurssipulan. Jos esimerkiksi perus- ja aineopintovaiheessa on liian vähän henkilökuntaa, uudessa mallissa pystytään yhdistämään resursseja. Lisäksi haluttaisiin korjata myös rikkonaisuutta, muutoksen jälkeen pitäisi sopia eri tavalla sivuaineita kuin nykyisin. Opiskelija näkee myös opiskelija – opettaja –suhteeseen liittyvät pedagogiset seikat ja opettajien uudenlaisen innostavuuden tärkeiksi tekijöiksi. Yhtenä tärkeimmistä tekijöistä opiskelija pitää sitä, että opiskelijoilla on mahdollisuus päästä sisään akateemiseen yhteisöön ja että hänellä on mahdollisuus kehittyä asiantuntijaksi (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009).

Markku Ihonen näkee nykyisen toimintamallin ongelmina toiminnan pieninä yksikköinä sekä opetuksen ja johtamisen ”tavattoman kirjon”. Opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus edetä nykyistä sujuvammin opinnoissaan. Heillä tulisi olla niin halutessaan mahdollisuus valmistua normiajassa (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009).

8.7 Tarvittavat toimet todellisen muutoksen aikaansaamiseksi

Kiinnostus uusia koulutusohjelmia kohtaan tulee ”kentältä”. Laitoksille halutaan viestiä, että kyseessä on vapaaehtoinen muutos, mutta johto viestii, että kyseessä on toivottava tila. Muutosta edeltää kuitenkin resurssilaskelmien teko. On varmistettava, että keskeiset toimijat ja asiantuntijat, kuten tiedekuntien opintoasianpäälliköt, opintosuunnittelijat ja amanuenssit, ovat informoituja. Päätöksentekojärjestelmän on kyettävä toimimaan siiten, ettei yksittäinen professori pysty yksin määräämään. On selvitettävä, miten tietohallinto ja opiskelijatietojärjestelmä tukevat uutta, muutoksen kautta aikaansaatavaa tilaa. Asiantuntijoiden tuki Opinto- ja kansainvälisten asioiden (OKA) osastolta sekä Opetuksen ja tutkimuksen kehittämissyksiköstä (OTUKE) on tässä välttämätön. Uuden tavoitetilan pitää olla yliopiston johdon innostamaa ja suosimaa: sen pitää olla johdon päivälustalla. (Markku Ihosen haastattelu 25.11.2009)

Muutosvaiheessa tulisi olla siirtymävaihe. Opiskelija näkee muutoksen kehityksenä, joka pitää toteuttaa opiskelijoiden kanssa. Ylimmässä hallinnossa on tärkeää kuunnella opiskelijoiden ääntä. Opiskelijoiden tulisi olla mukana suunnittelussa, valmistelussa, palautteenannossa ja päätöksenteossa. Nykyinen pelko on, että koulutusohjelmien aikana toteutetaan vain yhä suurempia ja yhä enemmän yleisöluentoja. Massaluennot voivat olla toki hyviäkin, jos opettaja on taitava. Mutta jos opettaja esittelee samaa kalvosarjaa kymmenettä vuotta, opiskelijat eivät sisällöistä innostu. Innovatiivisia, pedagogisia opetustapoja kannattaisi käyttää (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009).

Virve Valtonen epäilee muutosta, jos kiireessä ja resurssipulassa viiden vuoden kuluttua huomata, ettei muutoksesta ollut hyötyä. Hyödyllä hän tarkoittaa sitä, että opiskelija tuli hakemaan aiempaa laajempaa näkökulmaa opintoihinsa, muttei saakaan sisältöjä moduleista, joita silloin on tarjolla. Ennen kaikkea hän painottaa sitä, että kun opiskelijat pääsevät maisterivaiheeseen, luvattujen mahdollisuuksien pitää olla kunnolla organisoituja. Pelkona on se, että moduliin olisi tulossa vai pari opiskelijaa, ja ettei modulia sitten perustetakaan. (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009)

Tuottaako koulutusohjelma sellaiset valmiudet, että opiskelija voi työllistyä myös kandidaattina? Kandidaattitutkinnon suorittaneen pitäisi voida valmistua, ettei tarvitsisi olla maisteri, ennen kuin voi valmistua. Moni opiskelee maisteriksi, koska ei koe olevansa valmis työelämään eikä omaavansa riittävästi valmiuksia kandidaattivaiheessa. Toisaalta pätkätyöurien vastineeksi pitää olla riittävästi opintoja, jotta voi halutessaan myös lähteä vaihtamaan uraa (Virve Valtosen haastattelu 26.11.2009).

Tampereen yliopistossa tulisi miettiä hakuprosessi opiskelijan kannalta, opetuksen suunnittelu ja opintojen suorituksen edistymisen samaan aikaan läpi (Sami Hautakankaan haastattelu 25.11.2009).

Uusin muutosprosessi tulee olemaan työläs ja tulee edellyttämään oppiaineiden yhteistyötä. Muutos tulee vaatimaan taitoa tehdä kompromisseja. Kaikki tapahtuu yliopiston strategia

edellä! Valmiita vastauksia ei ole olemassa. On kuitenkin selvää, että opetusneuvoston, tiedekuntien ja laitosten täytyy olla toimijoina ja kaiken pitää tapahtua suunnitelmallisesti. Ja taustalla samaan aikaan on myös tarve uudistaa yliopiston rakenteita. Rakenteiden ja koulutuksen uudistaminen pitää saada kulkemaan samantahtisesti (Harri Melinin haastattelu 27.11.2009)!

9. Yhden laitoksen tahti eroaa toisen tahdista

Tampereen yliopistossa on eri laitoksilla suunniteltu ja jopa toteutettu koulutusohjelmia. Seuraavassa on esitelty kolme esimerkkiä: informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitoksen, kieli- ja käännöstieteiden laitoksen ja terveystieteen laitoksen aikaansaannokset.

Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitoksella vasta ollaan selviämässä informaatiotutkimuksen ja hypermedian fuusiosta. Kieli- ja käännöstieteiden laitoksella oma koulutusohjelma on jo käynnistynyt. Terveystieteen laitoksella aloitetaan uusi opetuksen suunnittelu vuonna 2010.

9.1 Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos

Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos on koulutusohjelmaudistuksesta huolimatta tulos fuusiosta, jossa informaatiotutkimukseen on liittynyt hypermedialaboratorio. Uudella laitoksella rakennetaan yhteisiä opetussuunnitelmia vuosina 2010-2012. Laitoksella ei käytetä nimitystä ”koulutusohjelmapirosessi” (Eero Sormusen haastattelu 17.12.2009).

Laitoksen opetussuunnitelmapirosessin alaryhmien toiminta dokumentoituu Moodleen ja tuotos OPSI-järjestelmään. Opiskelijat ovat mukana jokaisessa alaryhmässä. Työmarkkinoiden edustajille järjestetään ideointi- ja palauteseminaarit (Eero Sormusen haastattelu 17.12.2009).

Tampereen yliopistossa on puhuttu laaja-alaisista kandiohjelmista, jotka ylittäisivät nykyiset oppiainerajat. Asia tuli esille opetusneuvoston strategiakeskustelussa, vararehtorin

käynnin yhteydessä tiedekunnassa ja yliopistofoorumilla (Eero Sormusen haastattelu 17.12.2009).

9.2 Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Koulutusohjelmilla pyritään kokoamaan opetus oppiainetta suurempiin kokonaisuuksiin. Samalla on pyrkimys vahvistaa kaksiportaisuutta ja vähentää hakukohteita. Osittain Tampereen yliopistossa se saattaa uhata myös perinteistä vapaata sivuaineoikeutta, jos tutkinto kokonaisuudessaan määrittyy koulutusohjelmassa. Omassa uudistuksessamme jätimme kuitenkin sivuainesäätelyn tekemättä. Olen kuullut, että koulutusohjelmia halutaan lisää. Oma koulutusohjelmamme on jo käynnistynyt. (Kaisa A. Koskisen haastattelu 7.12.2009.)

Aloimme itse puhua koulutusohjelmasta oman uudistushankkeemme jo käynnistyttyä eli noin kaksi vuotta sitten (OTUKEn rooli oli siinä vaiheessa merkittävä). Oletan, että prosessimme on osaltaan ollut lisäämässä kiinnostusta malliin, ja erilaisissa yliopiston strategiapapereissa sana on esiintynyt kai reilun vuoden ajan. Sittemmin olen kohdannut ajatuksen useaan kertaan esimerkiksi moodle-strategiaryhmässä, rehtoreiden puheessa ynnä muualla (Kaisa A. Koskisen haastattelu 7.12.2009).

Kieli- ja käännöstieteiden laitoksella lähtökohtana oli se, että yhä heikkenevin resurssein oppiaineet eivät enää pystyneet tarjoamaan koulutusta haluamassaan laajuudessa, joten laitoksella yhdistettiin voimat ja nyt sillä on etenkin maisteritasolla yhteistyössä ja monikielisenä erikoisalavalikoima, jonka laajuista millään mukana olevista oppiaineista ei yksinään voisi olla (eikä ole ollut). (Kaisa A. Koskisen haastattelu 7.12.2009.)

Koulutusohjelmatyöhön liittyvää prosessia on dokumentoitu kieli- ja käännöstieteiden laitoksella. Laitoksella on käytetty työssä Moodle-alustaa, jossa on edelleen tallella erilaisia dokumentteja matkan varrelta. Dokumentointia ja seuranta-aiotaan myös jatkaa, ja opiskelijoille on lähtenyt esimerkiksi palautekysely. Keväällä 2010 on tarkoitus palata työn poh-

jana olleeseen kompetenssilistaan, ja arvioida graduvaiheen opiskelijoiden kanssa sen toteutumista opintojen aikana (Kaisa A. Koskisen haastattelu 7.12.2009).

Keskeisiä toimijoita, kuten opiskelijoita, on otettu mukaan prosessiin. Opiskelijoita on ollut mukana vaihtelevasti. Monen vuoden kehitysprojekti on kuitenkin haasteellinen, koska opiskelijat ehtivät matkan varrella vaihtua, ja esimerkiksi kieli- ja käännöstieteiden laitoksella aktiivisesti mukana olleesta opiskelijasta tuli välillä jo henkilökunnan jäsen. Aktiivisimmat opiskelijajäsenet olivat mukana suunnittelun keskivaiheessa, eli suurien linjojen vetämisen aikaan. Alun ideavaiheen riihessä ei ollut opiskelijajäsentä, ja taas kiihkeässä viimeistelyvaiheessa (esimerkiksi kurssikuvaukset, opetussuunnitelmat ja viimeiset kompromissit) ei pystytty pitämään opiskelijoita matkassa. Ennen koulutusohjelman käynnistymistä keväällä 2009 ja sen jälkeen laitoksella on pidetty useita infoja kaikille opiskelijoille, jotta he pysyisivät tilanteen tasalla. Kaikille maisterivaiheeseen siirtyville myös laadittiin henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat syksyn 2009 aikana (Kaisa A. Koskisen haastattelu 7.12.2009).

9.3 Terveystieteen laitos

Terveystieteen laitoksella on mietitty sitä, voitaisiinko lopettaa kandidaattikoulutus ja siirtyä kouluttamaan vain maistereita ja tohtoreita. On pyritty integroimaan eri opetuksia ja saamaan nykyistä suurempia ja parempia kokonaisuuksia. Juuri on yhdistetty kahden eri laitoksen kansainväliset koulutusohjelmat yhdeksi (MHS, tark. Master's degree programme in health sciences (Public Health)) (Clas-Håkan Nygårdin haastattelu 9.12.2009).

Terveystieteen laitoksella on tarkoitus aloittaa uusi opetuksen suunnittelu vuonna 2010. Opetuksen suunnittelu tähtää ainakin siihen, että suomenkielinen maisterikoulutus mietitään uusiksi ja lisäksi pyritään integroimaan kansainvälistä ja suomenkielistä maisteriohjelmaa mahdollisimman paljon. (Clas-Håkan Nygårdin haastattelu 9.12.2009.)

Terveystieteen laitoksella toimii opetussuunnittelutoimikuntia, jossa opiskelijat ovat edustettuina (Clas-Håkan Nygårdin haastattelu 9.12.2009).

Clas-Håkan Nygård käsittää, että koulutusohjelma Tampereen yliopistossa on alun perin melko tarkasti esimerkiksi tiettyyn ammattiin johtava ohjelma, kuten lääkäreiden koulutusohjelma, tai terveystieteen laitoksen sosiaali- ja terveysjohtamisen PD-koulutusohjelma. Terveystieteen laitoksella on myös alettu puhua kansainvälisestä maisteriohjelmasta erillisenä koulutusohjelmana (MHS). Nykyään kuitenkin on muuallakin alettu puhua koulutusohjelmista, kuten terveystieteen laitoksella. Hän kuitenkin tunnustaa, ettei ole itse kovinkaan paljon ajatellut, mitä käsitteellä tarkoitetaan. (Clas-Håkan Nygårdin haastattelu 9.12.2009.)

Terveystieteen laitoksella on melko paljon eri opetusohjelmia, joita on yhä enemmän alettu nimittää koulutusohjelmiksi, mutta ”Ei siihen mitään taustakeskustelua tietääkseni ole ollut”. Yliopistotasolla on alettu puhua koulutusohjelmista siinä yhteydessä, kun on alettu puhua isommista kokonaisuuksista eli mahdollisuudesta liittää yhteen erilaisia opetusohjelmia. (Clas-Håkan Nygårdin haastattelu 9.12.2009.)

10. Yhteenveto

Tampereen yliopistossa on suuntauduttu selkeästi kohti koulutusohjelmia. Koulutusohjelmat on tarkoitus ottaa käyttöön 1.8.2012 ja schoolit jo 1.1.2012. Uudistuksista on tarkoitus tehdä linjaukset Tampereen yliopiston strategiassa, joka on hallituksen käsittelyssä helmikuussa 2010 ja menee maaliskuussa 2010 opetusministeriöön käsiteltäväksi.

Tässä kehittämishankkeessa on kuvattu Tampereen yliopistossa alkanutta muutosta korkeakoulupoliittisena, hallinnollisena ja pedagogisena hankkeena, jossa kuitenkin kaikilla osapuolilla on luja tahto pyrkiä kohti uutta toimintamallia, tässä tapauksessa kohti koulutusohjelmia.

Kehittämishankkeessa on kuvailtu lähinnä sitä keskustelua, mitä suunnitteluvaiheessa on käyty. Kehittämishankkeen toteuttajana en ole ollut missään vaiheessa itse toimijana prosessissa, vaan minun roolini on ollut toimia ulkopuolisena asiantuntijana. Mukaan on otettu niin opetuksesta vastaavan vararehtorin, oppilaskunnan toisen koulutuspoliittisen vastaavan, opetuksen kehittämispäällikön ja opinto- ja kansainvälisten asiain osastolla työskentelevän tietojärjestelmäpäällikön ja lisäksi kolmen laitoksen edustajan näkökulmat. Myös muita asiantuntijoita on haastateltu.

Säästötavoitteet ja karsiminen sekä samaan aikaan ikäluokkien pienentyminen ovat muutoksen taustalla olevia vääjäämättömiä tekijöitä. Nykyinen määrä valintavaihtoehtoja, 52 hakukohdetta, ei tule enää tulevaisuudessa kyseeseen. Kun kilpailu hakijoista kovenee, on yliopistolle eduksi, että markkinoitavat hakukohteet ovat selkeästi profiloituja ja että niitä on markkinoinnin keinoin hallittava määrä. Hakijalle muutos merkitsee toivottavasti sitä, että hän pystyy jo pääsykoevaiheessa valitsemaan itselleen sopivan ja ammattiin valmistavan vaihtoehdon.

Nykyiset Tampereen yliopiston 52 hakukohdetta ovat yliopiston edustajien mukaan liikaa. Nykyisten pääaineveitoisten koulutusten sijaan tavoitellaan selkeärajaisia koulutusohjelmia. Koulutuksen uudelleenorganisointi saattaa parantaa myös opiskelijoiden asemaa: pääainetta

ei tarvitse vaihtaa enää pääsykokeen kautta. Opiskelijan ei tarvitsisi kuin vasta kandidivaiheen lopulla päättää, mihin hän suuntautuu maisterivaiheessa. Oikeutta vapaaseen sivuainevalintaan ei tässä työssä käsitelty, se ainoastaan nostettiin esiin opiskelijoiden saavuttamana oikeutena.

Jokainen koulutusohjelma tulee analysoida erikseen. Esimerkiksi eri ammattien pätevyysvaatimukset voivat olla uuden koulutusmallin käyttöönottoa rajoittavia tekijöitä. Työelämäyhteyksillä ja ennakkoinnilla saattaa erityisesti tässä yhteydessä olla yliopistolaisille suuri merkitys uudentyypisen koulutusmallin suunnittelussa ja käyttöönotossa.

Uudessa koulutusohjelma-mallissa eri kandidaattivaiheen oppiaineet tekevät nykyistä enemmän yhteistyötä eivätkä ole eriytyneitä, toisistaan irrallisia oppiaineita. Koulutusohjelmat ovat aidosti laaja-alaisia ja hyvin organisoituja. Opiskelijoilla on oltava etukäteistieto siitä, missä tavoiteajassa opinnot on mahdollisuus suorittaa.

Tampereen yliopistossa ei ole vielä ratkaistu sitä, miten koulutusohjelmien sisällöt kohdennetaan. Jos jokin aine on erityisen suosittu, voi käydä niin, ettei maisterivaiheen paikkoja ole tarjolla kaikille halukkaille. Ratkaisematta on myös se, miten käy niille, jotka eivät tule valituiksi ensisijaisena pitämäänsä maisteriohjelmaan.

Uudessa mallissa halutaan muutoksia kolmeen keskeiseen asiaan. Näistä ensimmäinen on se, että nykyisin toimintaa on pieninä yksikköinä. Nykyisin opetuksessa ja johtamisessa esiintyy tavatonta kirjoa. Kolmanneksi opiskelijat etenevät uudessa mallissa nykyistä sujuvammin opinnoissaan ja voivat halutessaan valmistua normiajassa. Uusi malli karsii opetuksen päällekkäisyyttä. Koulutuksen suunnitelmallisuus lisääntyy. Jopa kontaktiopetuksen määrää voidaan lisätä.

Kaikki tapahtuu yliopiston strategia edellä! Yliopiston johto viestii, että kyseessä on toivotava tila. Uuden tavoitetilan pitää olla yliopiston johdon innostamaa ja suosimaa: muutostarpeen pitää olla johdon päivälisillä. Johdolla tarkoitetaan myös laitosten, ja tulevaisuu-

dessa schoolien, johtoa. Opiskelijat haluavat, että muutokseen sisältyy siirtymävaihe. Rakenteiden ja koulutuksen uudistamisen pitää kulkea samantahtisesti.

Lähdeluettelo:

Aamulehti 2.1.2010 s. A01, A05

- Ahola, Sakari & Jani Mesikämmen 2003. Bolognan prosessin juurilla – Eurooppalaisen ulottuvuuden monet lonkerot. Teoksessa Aittola, Helena (toim.) EKG? Eurooppa, korkeakoulutus, globalisaatio? Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 53-68.
- Hakkarainen, K. 2000. Oppiminen osallistumisen prosessina. *Aikuiskasvatus* 20 (2), 84-98.
- Hakkarainen, K., Paavola, S. & Lipponen, L. 2003. Käytäntöyhteisöistä innovatiivisiin tietoyhteisöihin. *Aikuiskasvatus* 23 (1), 4-13.
- Hautakangas, Sami, haastattelu 25.11.2009
- Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2000. Dialogi – avain innovatiivisuuteen. Juva: WSOY.
- Helsingin Sanomat 23.10.2001.
- Huusko, Mira 2009. Itsearviointi suomalaisissa yliopistoissa: arvoja, kehittämistä ja imagon rakentamista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Ihonen, Markku, haastattelu 25.11.2009, 15.12.2009 ja 3.2.2010.
- Kaarninen, Mervi (toim.); Harjula, Minna ja Sipponen, Kauko 2000. *Murros ja mielikuva. Tampereen yliopisto 1960-2000*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Kalli, Pekka 2009. Arvioinnin rajapinnat ja vertaisarvioinnin mahdollisuudet tutkivassa oppimisessa. Teoksessa Heinilä, Henna; Kalli, Pekka ja Ranne Kaarina (toim.) 2009. *Tutkiva oppiminen ja pedagoginen asiantuntijuus*. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Kansleri Jorma Sipilä: 80-vuotiaan Tampereen yliopiston historiasta keväällä 2005:

Kansalaiskorkeakoulusta suomalaisen yhteiskunnan tutkijaksi. Tulostettu 24.1.2010. <http://www.uta.fi/esittely/historia/arvot.html>.

Knubb-Manninen, Gunnel 2002. Tieteenalat ja pedagogiikka – Miten kohdataan, että

kummankin näkökulman rajat ylittyvät. Teoksessa L. Lestinen & M. Saarnivaara (toim.) Kohtaamisia ja ylityksiä. Pedagogisia haasteita yliopisto-opetukselle. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. 99-114.

Knubb-Manninen, Gunnel 2003. Opetuksen kehittäminen yhteisöllisenä tehtävänä ja laadukkuudesta neuvottelemalla. Teoksessa Knubb-Manninen, Gunnel (toim.)

Laadun tekijät – havaintoja yliopisto-opetuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 7-13.

Kokouskutsu, Tampereen yliopiston opetusneuvoston kokous 18.1.2010.

Koulutuksen toteuttamisen periaatteita Tampereen yliopistossa, luonnos, Markku Ihonen
29.5.2009

Koskinen, Kaisa A. , professori, haastattelu 7.12.2009

Käki, Mari, haastattelu 1.12.2009 ja sähköpostihaastattelu 2.12.2009

Luonnos ”Koulutuksen toteuttamisen periaatteita Tampereen yliopistossa”, Markku Ihonen,
29.5.2009

Melin, Harri, Aikalainen, Kehräämässä-palsta, ”Uuteen yliopistoon”, 20/2009, s. 5

Melin, Harri, haastattelu 27.11.2009

Melin Harri, rehtoriblogi ”Koulutuksen kehittäminen” 24.11.2009, tulostettu 5.1.2010,
<http://rehtoriblogi.uta.fi/2009/11/24/koulutuksen-kehittaminen/>

Moitus, S. (toim.) 2000. Yliopistokoulutuksen laatuyksiköt 2001-2003. Korkeakoulujen
 arviointineuvoston julkaisuja 6. Helsinki:Edita.

Muistio Opinto- ja kansainvälisten asiain osaston osastopäällikkö Mikko Markkolan, vara-
 rehtori Harri Melinin ja Opetuksen ja tutkimuksen kehittämissyksiköstä ope-
 tuksen kehittämisspäällikön Markku Ihosen sekä Opinto- ja kansainvälisten
 asiain osaston tietojärjestelmäpäällikön Sami Hautakankaan keskustelusta se-
 kä tähän kommentit opintoasianpäälliköiltä, Opinto- ja kansainvälisten asian
 yksikkö, Sami Hautakangas 25.11.2009.

Muistio, Opetuksen ja tutkimuksen kehittämissyksikkö, Markku Ihonen 9.12.2008

Muistio, strategiatyöryhmä 12.1.2009

Murto, K. 2000. Näkökohtia yhteisölliseen oppimiseen ja oppimaan oppimiseen. Aikuis-
 kasvatus 20(2), 142-150.

Nygård, Clas-Håkan, professori, haastattelu 9.12.2009

Opetusministeriön asetus yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä, yliopistojen koulu-
 tusohjelmista ja erikoistumiskoulutuksista, 14.7.2005. Tulostettu 23.1.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050568>

Opetusneuvosto. Tulostettu 24.1.2010. <http://www.uta.fi/otuke/opetusneuvosto/index.php>

Opetusneuvoston tehtävät. Tulostettu 24.1.2010.

<http://www.uta.fi/otuke/opetusneuvosto/tehtavat.php>

- OPM. 2002. Yliopistojen kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpano. Yliopistojen tutkintorakenteen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriö.
- OPM. 2009. Bolognan prosessi. Tulostettu 29.12.2009.
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/bologna/index.html>
- Paulamäki, Pia, Tampereen yliopiston rekisterisihteeri, puhelinhaastattelu 5.2.2010.
- Poikela & Nummenmaa (eds.) 2006. Understanding Problem-Based Learning. Tampere: Tampere University Press.
- Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin. Helsinki: Tammi.
- Puranen, Laila, OPH, puhelinhaastattelu 11.12.2009
- Pyykkö, Riitta 2009. Laadunarviointi ja moninaisuuden hyväksyminen, 17-32. Ammattikasvatuksen aikakauskirjassa 4/2009.
- Rauhala, Pirjo, projektipäällikkö, Tampereen yliopisto, sähköpostihaastattelu 19.1.2010.
- Sarja, A. 2002. Yhteisölliset käytänteet yksilöllisen oppimisen voimavarana ammattiin johdettavassa yliopisto-opiskelussa. Teoksessa L. Lestinen & M. Saarnivaara (toim.) Kohtaamisia ja ylityksiä. Pedagogisia haasteita yliopisto-opetukselle. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 81-98.
- Sarja, Anneli & Knubb-Manninen, Gunnel 2003 Yhteisöllisyys oppimisen tukena laatuystävällisissä. Teoksessa Knubb-Manninen, Gunnel (toim.) Laadun tekijät – havaintoja yliopisto-opetuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 57-76
- Sorbonne Declaration 1998

Sormunen, Eero, professori, haastattelu 17.12.2009

”Syyskauden valmistuneet juhlivat tänään”, Tampereen yliopiston tiedote 11.12.2009

Tampereen yliopisto vuonna 2008; Kota-tietokanta, Tulostettu 4.12.2009,
<http://www.uta.fi/tilastot/tay2008/luvut.html>

Tampereen yliopiston opetusneuvoston pöytäkirja 4/2009, 20.4.2009

Tampereen yliopiston tiedote ”Syyskauden valmistuneet juhlivat tänään” 11.12.2009,
 tulostettu 5.1.2010, <http://www.uta.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2009/145.html>

Tampereen yliopiston valintaopas 2010, Porvoo: Painoyhtymä Oy.

Tenhunen, Anu; Siltala, Reijo ja Keskinen Soili 2009. Innovatiivisuuden käsite kansainvälisessä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa ja suomalaisten opetusalan asiantuntijoiden käsityksissä. Teoksessa Heinilä, Henna, Kalli, Pekka ja Ranne, Kaarina (toim) 2009 Tutkiva oppiminen ja pedagoginen asiantuntijuus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Tutkintojen eheyttäminen ja selkiyttäminen kulutusohjelmilla Ehdotus strategiassa linjattavaksi asiaksi. Strategiatyöryhmä 12.1.2009.

Tynjälä, P., Välimaa, J. & Sarja, A. 2003. Pedagogical perspectives on the relationships between higher education and working life. *Higher Education* 46 (2), 147-166.

Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista. Tulostettu 23.1.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040794>

Valtonen, Virve, haastattelu 26.11.2009

Wenger, E. 1998. Communities of practice. Learning, meaning and identity. Cambridge: University Press.

Wikipedia. Bolognan prosessi. Tulostettu 29.12.2009.

http://fi.wikipedia.org/wiki/Bolognan_prosessi

Yliopistoja koskevat lait ja säädökset. Tulostettu 23.1.2010.

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/lait_ja_saeaedokset/index.html

Yliopistolaki 558/2009. Tulostettu 23.1.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090558>

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelun kysymykset

- 1) Kun strategiassa on suunniteltu koulutusohjelmia, mitä niillä tarkoitetaan?
- 2) Entä miten se poikkeaa nykyisestä tavasta järjestää koulutus?
- 3) Onko sinulla tietoa siitä, missä tällaisia koulutusohjelmia on toteutettu?
- 4) Minkätyyppisiin ongelmiin tällä voidaan ajatella vastata?
- 5) Millaisia ongelmia nykyään on? Vai puututaanko koulutustarjonnan rakenteeseen (tulisi schoolit)?
- 6) Jotakin halutaan korjata, mitähän se on?
- 7) Toimenpiteet - minkälaisina ja miten pitäisi toteuttaa? a) Koulutusohjelmien sisällöt ja rakenteet, b) prosessi, millä niihin siirrytään?

Liite 2. Sähköpostihaastattelun kysymykset

Mitä ymmärrät ´koulutusohjelmalla´ Tampereen yliopistossa?

Mistä tiedät, että talossa on alettu puhua koulutusohjelmista?

Mitä olet kuullut puhuttavan yliopistotasolla koulutusohjelmista ja muuten miten käsität koulutusohjelman ja prosessin? (Missä vaiheessa prosessia olette, pyydän täsmennystä tästä.)

Voisitko lyhyesti kuvata teidän prosessin liittyen koulutusohjelmatyöhön?

Miten prosessi on dokumentoitu tai aiotaanko dokumentoida?

Miten keskeiset toimijaryhmät, erityisesti opiskelijat, on otettu mukaan?